

TARTALOMJEGYZÉK

MEDITÁCIÓ	
+D. Szabó József: Krisztus királysága	1
KÜLSZÖNTÉS	
A 75 éves Botta István köszöntése	4
TANULMÁNYOK	
+Dr. Wiczián Dezső: Luther reformátori fejlődése Bevezető: id. Magassy Sándor	5
D. Dóka Zoltán: Luther a "felforgató"	13
Weltler Sándor: Búcsú a struktúráról?	19
Győriné dr. Drenyovszky Irén: Pótlás "Az abortusz és a hívő ember" c. cikkéhez	
EMLÉKEZÜNK	
Iskoláink indulása	31
Ittész János: Megemlékezés a 15 éve elhunyt D. Ordass Lajos püspök sírjánál	
DOKUMENTUMOK	
Martos Pál: Leköszönés számvevőszéki tagságáról	36
A REHABILITÁCIÓ kérdéséhez	37
TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ NÉMET ÉS ANGOL NYELVEN	39

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR NEGYEDÉVI FOLYÓIRATA
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 19. szám – 1993 ŐSZ

Főszerkesztő: BOTTA ISTVÁN (Tel.: 1-835-092)

Jelen számért felelős: BOTTA ISTVÁN

A szerkesztőbizottság tagjai: DÓKA ZOLTÁN, ITTÉZÉS GÁBOR, ITTÉZÉS JÁNOS,
id. MAGASSY SÁNDOR

Felelős kiadó: id. KENDEH GYÖRGY (Tel.: 1-662-523)

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1114 BUDAPEST, Bocskai út 10. sz.

Egyes szám ára: 75 Ft; évi előfizetési díj: 300 Ft; külföldre: 10 DM

Csekkszám: ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR – BUDAPEST – OTP XI. ker. 529-8145-2

Készült a PATE Sokszorosító Üzemében, Keszthely

Felelős vezető: Zsoldos Gábor

HU ISSN 0865-2163

Törzsszám: 250/93

Példányszám: 920

Engedélyszám: III./EL/20/1989.

+ D. SZABÓ JÓZSEF

KRISZTUS KIRÁLYSÁGA
 Advent első vasárnapja

Balassagyarmat, 1948. november 28.

Pilátus azután ismét bement a helytartóságra, behívatta Jézust, és megkérdezte tőle: "Te vagy a zsidók királya?" Jézus viszont azt kérdezte tőle: "Magadtól mondod-e ezt, vagy mások mondták neked rólam?" Pilátus erre így szólt: "Hát zsidó vagyok én? A te néped és a főpapok adtak át nekem téged: Mit tettél?" Jézus erre így felelt: "Az én országom nem e világból való: ha ebből a világból való volna az én országom, az én szolgálaim harcolnának, hogy ne szolgáltassanak ki a zsidóknak. De az én országom nem innen való." Pilátus ezt mondta neki: "Akkor mégis király vagy te?" Jézus így válaszolt: "Te mondod, hogy király vagyok. Én azért születtem, és azért jöttem a világba, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról: mindenki, aki az igazságból való, hallgat az én szavamra."

János ev. 18, 33-37.

Keresztyén Gyülekezet!
 Kedves Testvéreim!

Ilyen furcsa helyzet aligha volt még egy valaha a világtörténelemben. A jeruzsálemi törvényszék félelmetes bírói székeben ül Poncius Pilátus, a hatalmas római világbirodalom mindenható császárának mindenható helytartója. Kisujjának moccanása élet vagy halál. S előtte áll Jézus. Tépett ruhában, töviskoszorútól vérbarázdált arccal, bilincs a kezén. S Poncius Pilátus, a nagy úr, azt kérdezi ettől a szegény rabtól: Te vagy a zsidók királya, király vagy-e hát te csakugyan?

Ennél csak egy van még furcsább. Az, hogy ez a megkötözött, halálraszánt fogoly Jézus a kérdésre ráfeleli: Jól mondod, én csakugyan király vagyok. Nekem igenis birodalmam van.

Azóta kétezer esztendő pergett le az idő orsóján. Pompázó Poncius Pilátus eltűnt, mint a pára. A büszke római világbirodalom összeroppant, mint hitvány kártyavár. Jézus pedig ma is király. Birodalmak támadtak, birodalmak süllyedtek el, hatalmasságok születtek, hatalmasságok haltak meg. Rendszerek jöttek, irányzatok buktak meg, Krisztus országa pedig világ-

MEDITÁCIÓ

felettien, időfelettien él, terjed, teljesedik és még senki se tudta, pedig de sok botor akarta tönkretenni.

Advent első vasárnapjának imént hallott szentleckéje e háborgó világ nyugtalan embereinek a szívébe kiáltja a félelmetes vigasztalást: Jézus Krisztus az uraknak Ura és a királyoknak Királya egyedül örökkön örökké!

Hogy tévedés ne essék, Jézus rögtön hozzáteszi: Én király vagyok, de az én országom nem e világból való. Nem azt jelenti ez, mintha Krisztus országa valami elvont, földfelett libegő, testetlen és valószerűtlen eszme volna és semmi köze se volna ehhez a világhoz. Hanem azt jelenti, hogy Krisztus országa eredetére, lényegére, céljára és módszereire nézve egészen más, mint a földi birodalom. Más az eredete, mert nem embertől származik, hanem Istentől. Más a lényege, mert Krisztus országában nem gyűlölnék, hanem szeretnek. Nem uralkodnak, hanem szolgálnak. Más a célja, mert ez az ország embereket ment üdvösségre. És mások a módszerei, mert ez az ország, nem ökölrel éri el a célját, hanem lelki eszközökkel.

Krisztus országa lelki ország s ebből sok minden következik.

Mindenekelőtt az, hogy ezt az országot kétségbe lehet vonni. Krisztus országa nincs rajta a térképen, ennek a királynak nincs fegyveres hadereje, birodalmából hiányoznak a földi országok jellemző ismérvei. Eppen ezért tagadni lehet, mint ahogy a lelki valóságok nem kétszer-kettő-négy-szerű jelenségek. Belső látás, hitbeli meggyőződés, döntés kell hozzá.

Ahol döntés van, ott kockázat van s a kockázat nem egyszerű szenvedéssel jár. Pilátus azt kérdezi Jézustól: Király vagy-e te csakugyan? Erre a kérdésre nagypénteken hangzik el a végső teljes válasz, amikor a golgotai kereszten Jézus meghal nagy kínok között a bűnösökért. Ezt a királyt a gonosztevők közé számlálták, kegyetlenül megfeszítették. Mivel pedig a szolga nem lehet uránál feljebbvaló, e szenvedő királynak a híveit is sokszor üldözték, tüzes kemencébe lakták, fenevadak elé taszították, gályapadokra nyomták, vádlottak padjára ültették.

Krisztus országa lelki ország. Ez azt is jelenti, hogy nem alkalmazhat erőszakot. Sem terjesztéséhez, sem védelméhez.

Krisztus országát nem terjesztheti az erőszak. Jézus nem fegyverekre, hanem egyszerű emberek ajkán hangzó igéjére bízta az ő ügyét. Országa terjedésének később is az maradt a törvénye: nem erővel, nem hatalommal, hanem az én Lelkemmel. Az evangéliomot soha sem lehetett hatósági segítséggel, a fegyver vagy a pénz hatalmával terjeszteni. Nem sokat ért az, mikor őseinket történelmünk elején erőszakkal terelték a folyókba keresztiségre, valamint az sem, mikor a levénteket rendőrök kísérték a templomba.

Megvédeni sem képes az erőszak Krisztus országát. "Ha az én országom e világból való volna, az én szolgálaim vitézked-

MEDITÁCIÓ

nének mellettem, hogy át ne adassam a zsidóknak. De az én országom nem innen való." A Getsemáné kertben a jószándékú Péter kirántotta nyomorult fringiját s elkezdett vele hadonászni, de nem tudta megvédeni Jézust, mert éppen maga Jézus tiltotta meg az erőszakos védelmet: "Tedd hüvelyébe a te szablyádat, mert aki fegyvert fog, fegyver által veszik el." Krisztus nem volt hajlandó a rendelkezésére álló angyal-légiókat védelmül igénybevenni. A keresztes háborúk nem tudták megoltalmazni Krisztus bölcsőjének és sírjának szent helyét s tiszteletreméltó vallásháborúink sem tudták megóvni hitünk szabadságát. Krisztus országát ökölnél, fegyvernél nagyobb hatalom terjeszti és védi. Terjeszti a hívő bizonyosságtevés és védelmezi a hívő szenvedés.

Krisztus országa lelki ország. Ez azt is jelenti, hogy Krisztus országának, tehát mondjuk az egyháznak, nem lehetnek földi, politikai, vagy más efféle aspirációi. Amit Isten reá bíz, azzal nem élhet vissza úgy, hogy földi, politikai, hatalmi érvényesülésre fordítja, vagy ugyane célokra másnak eszközül odaadja. Alig képzelhető végzetesebb eltévelyedés, mint mikor az egyház földi hatalomra tör, vagy magát eszközül ilyen vagy olyan rendszereknek kiszolgáltatója. Ezt kifelé és befelé egyképpen világosan meg kell mondani. Jézus Krisztust egy-kettőre nemzeti hőssé ütötték volna, ha hajlandó lett volna a római megszállás ellen beszélni. Nem kellett volna meghalnia, ha szent vállát hajlandó lett volna Heródes düledező trónjának a megtámasztására odafeszíteni. Mi mindent kapott volna, ha kész lett volna a római birodalom terjeszkedő szándékának agitátorává felcsapni! De ő egyiket sem tette. Hanem azt tette, amit ebben az igében mond: "Én azért születtem és azért jöttem erre a világra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról." Jézus Krisztus csak ezért az egyetlen egyért jött: bizonyosságot tenni az igazságról.

Mi az igazság? Az a hatalmas tény, amelyet Isten Krisztusban kijelentett, a mentő evangéliom, tehát maga Jézus Krisztus. Értsük meg jól: az egyháznak nem több, nem kevesebb és nem más a célja, csak ez az egyetlen egy; hirdetni, hirdetni, hogy ebben a világban, ahol, annyi minden úgynevezett vagy vélt igazság csak látszatnak, hamis állításnak bizonyul, van egy hatalmas, örök igazsága, az, hogy Isten új szövetséget kötött népével. Kegyelemre indult. Ítélet helyett irgalmazni akar és hogy mindezt krisztusban akarja és mindezt Krisztusban néked is, most is akarja. "Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen."

Ádvent van megint. Új kegyelmi idő kezdődik. Míg az ajkunk moccani tud, hirdetjük a nagy igazságot, a mentő evangéliomot, Jézus Krisztust. Hogy akiknek szívét Isten Szentlelke ennek az igazságnak befogadására elkészítette, hitre jussanak. Mert az a nagy ígéretünk van: "Mindaz, aki az igazságból való, hallgat az én szómrá."

K Ü S Z Ü N T É S

Vajha ebben a gyülekezetben is minél több szívet készíthetne el a Szentlélek Krisztus mentő evangéliomának befogadására! Vajha tiedet is elkészíthetné!

Ámen.

BOTTA ISTVÁN 75 ÉVES

Az Ordass Lajos Baráti Kör ünnepi üdvözlését szeretném átnyújtani 75. születésnapodon.

Nevedet beírtad egyházunk történelmébe, nemcsak, mint annak kimagasló igehirdetője, hanem mint tudós egyháztörténész és nem utolsó sorban, mint hitvalló tagja, aki életével példát nyújtott a helytállásra, a tanúságtételre.

Életutad megpróbáltatásokkal volt teljes. Hamar elveszítéd édesapádat, már iskolásként kell munkát vállalnod. Raffay Sándor 1940-ben szentel lelkésszé. Először főtí, majd rákospalotai, illetve kelenföldi segédlelkészi szolgálatra kapsz beosztást, amit kelenföldi vallástanári és másodlelkészi szolgálat követ.

1948-ban egyhangúlag jelölnek az óbudai lelkészi állásra, Rákosi egyik miniszterhelyettese azonban tudomásodra hozza, hogy az államhatalom eznek a helyet Dezsérynek szánta, akiből rövidesen püspököt akarnak csinálni. Sorozatosan rendelnek be a Margit körúti katonapolitikai osztályra, hogy visszalépésre kényszerítsenek, de erre csak akkor vagy hajlandó, amikor az állásvesztéssel megfenyegetett presbiterek erre kérnek és Dezséry – később be nem váltott – ígéretet tesz arra, hogy nem kíván Ordass püspök helyére pályázni.

1942 óta mind halálig meleg barátság szála kötnek össze Ordass Lajossal, aki 1956-ban megbíz a sajtóosztály vezetésével, ahol rövid idő alatt sikerül rendet teremtened. 1958 végén Vető Lajos távozásra szólít fel; ennek oka nyilván az, hogy annakidején résztvettél a deportáltak vagyoni mentésében és túlzottan aktív ifjúsági munkát végeztél. A távozásra azzal a feltétellel hajlandó is lettél volna, ha Kende Györgyöt meghagyják a kelenföldi gyülekezetben. Ezt megígérték, de nem teljesítették. Végül is Tordásra kellett távoznod és itt, valamint az időközben hozzácsatolt gyurói gyülekezetben szolgáltál az 1986-ban történt nyugdíjbemenetelig.

Tudományos érdeklődésedet bizonyítja, hogy a lelkészi oklevél mellett jogot és bölcsészetet is végeztél és közben hittankönyveket is írtál. De tudományos munkásságod akkor teljesedett ki igazán, amikor 1970-ben Klaniczay Tibor akadémikus munkatársává hívott a MTA Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz Kutató Csoportjába és széleskörű kutatásaid

(Folyt. a 12. oldalon.)

+ Dr. WICZIÁN DEZSÓ

LUTHER REFORMÁTORI FEJLŐDÉSE

Dr. Wiczián Dezsó (1901-1961) egyházi szolgálata szinte maradéktalanul a katedrához kapcsolódik: lelkészi ordinációja (1925) után Budapesten vallásstanár (1925-1930), majd az Evangélikus Teológiai az "egyetemes egyháztörténet" professzora Sopronban, később Budapesten (1930-1957). A pártállami diktátum alapján "püspöki" állásába átmene-tilag visszatért D. Dezséry László vádbeszédét követően — mint két tanártársát: lic. dr. Karner Károlyt (újszövetségi tanszék) és dr. Solyom Jenőt (hazai egyháztörténeti tanszék) is — kényszernyug-díjazzák.

Reformáció ünnepéhez közeledve úgy adózunk emléké- nek, hogy a ma már teljesen elfeledett doktori disszertációjából, az 1930-ban megjelent "Luther, mint professzor" c. kitűnő tanulmányából közlünk egy fontos részletet. Megértését segíti Luther wittenbergi előadásainak vázlatos ismerete.

Luther Márton 1512. október 19-én avatták ünnepé- lyes keretek között doktorrá Wittenbergben, s rá három nappal már az egyetem professzori kollégium-ának tagja lett a "lectura in biblia" tanszéken. Nyilvános előadásait a Zsoltárok könyvével kezdte (1513-1515), amit a Római levél (1515-1516) és a Galáciai levél (1516-1517), majd a Zsidókhöz írt levél (1517-1518) magyarázata követett. Ezután visszatért a Zsoltárokhoz (1519?-1521), majd a wartburgi tartózkodása és a távollétében támadt wittenbergi zavarok lecsillapítása után Mózes ötödik könyvét magyarázta (1523-1524). Őt félévben a kisp próféták (1524-1526) kerültek sorra. A pestisveszély ellenére Wittenbergben maradt szűkkörű hallgatóság János I. levelét, a Titushoz írt levelet, a Filemonhoz írt levelet és a Timóteushoz írt I. levelet (1527-1528), míg a teljes kör Ezsaiás próféta könyvét (1527-1530) hallhatta tőle. A különösen nagy jelentőségű másod- dik előadássorozatát a Galáciai levélről alig több mint öt hónap alatt (1531) végezte el. Ezután azonban — egyre gyakoribb betegeskedése, ill. te- mérdek másirányú munkálkodása miatt — ritkábbak és vontatottabbak lettek előadásai az egyetemen. Har- madszor is visszatért a Zsoltárokhoz (1532-1535), de csak néhányat szemelgetett belőlük. Utolsó nagy

írásmagyarázó munkája, Mózes I. könyvének magyarázata csak 10 év alatt (1535-1545) készült el. E vázlatos áttekintés is mutatja: Luther, mint professzor is hallatlanul nagy életművet alkotott, mely elválaszthatatlan reformátori szolgálatától.

(id. Magassy Sándor)

Luther reformátori fellépését általában 1517. október 31-éhez szoktuk fűzni. Történeti hatás szempontjából természetesen joggal. Arra azonban már elég sokszor rámutattak, hogy a reformáció voltaképpen mégsem ezen a napon született meg. Az a kérdés most már, hogy előbb-e, vagy később?

Luther tételkiszögezése magában véve nem volt egyéb, mint a disputációk egyik ritkábban gyakorolt fajának alkalmazása, midőn tudniillik egyik professzor professzortársait s egyéb tudósokat hívott meg az általa összeállított tételek fölötti vitára. Az az érdekes, hogy Luther diszputációra való felhívására még csak nem is jelent meg senki. Luther ezt a fellépését egyáltalában nem is szánta az egyház elleni támadásnak, s egy ideig úgy látszott, hogy a wittenbergi professzor tételei feltűnés nélkül teljes feledésbe merülnek. Hogy nem így történt, annak oka, hogy a tételekben a theologusok mégis csak felismerték a római egyház tanításával ellenkező felfogást. Luther tehát már diszputációs tételei közzététele előtt bizonyos reformátori jelentőségű felismeréshez jutott. Mikor? És miben állott ez?

Luther reformátori felismerésre jutásának idejét és körülményeit általában Luther későbbi nyilatkozataiból igyekeztek eddig megállapítani. Az idevonatkozó nyilatkozatok közül első helyen áll Luther latin nyelvű műveinek 1545-i wittenbergi kiadásához írt előszava. Luther ebben valóságos kis önéletrajzot nyújt reformátori működésének első éveiről. Az 1519. év fontosabb eseményei (lipcsei vita) után rátér a "iustitia Dei" helyes értelme felfedezésének részletes leírására. Elmondja, hogy Róm 1,17 e szavai: "iustitia Dei revelatur" milyen lelki kísértéseket okoztak neki, mivel az "összes doktorok" (ti. skolasztikusok) szerint Isten aktív, vagyis büntető igazságosságának értette, s ezért valósággal gyűlölte ezt a büntető Istent. De azután Isten kegyelméből Róm 1,17-nek Habakuk prófétából való idézete — "iustus ex fide vivit" (azaz: az igaz ember a hite által él, Hab. 2,4b) — kapcsán rájött arra, hogy Isten igazságossága passzive értendő, vagyis Isten könyörülő igazságosságaként, mellyel a bűnösöket igazakká teszi. Ez a felismerés olyan hatással volt rá, hogy valósággal újjá született, s a paradicsom kapui megnyíltak előtte. Utólag azután Augustinus "De spiritu et litera" című művének olvasása megerősítette felismerése helyességében.

Ehhez a visszaemlékezéshez hasonló nyilatkozatokat találunk több asztali feljegyzésben, valamint Genesis előadásában

is. Ezek a helyek egyértelműen azt mondják, hogy Luther a "iustitia Dei" igazi értelmének egész életére döntő jelentőségű felismerését Róm 1,17-tel kapcsolatban saját magának tulajdonította. Denifle (Luther egyik legjelentősebb katolikus bírálója, IMS) szerint Luther ebben 'hazudott', mivel a "iustitia Dei"-t már a Luther előtti írásmagyarázók is Isten könyörülő igazságosságának, illetve kegyelmének magyarázták. Eszerint Luther 'reformátori' felfedezése egyáltalán nem új dolog, illetve így magyarázva hazugságon alapszik. Holl (evangélikus Luther-kutató, IMS) ezzel szemben kimutatta, hogy bár az egész középkoron keresztül megtalálható a magyarázóknál az augustinusi formula: "Istennek az igazságossága – nem az, amelynél fogva maga Isten igazságos, hanem amellyel a bűnöst igazzá teszi", ez Luthert lelki küzdelmeiben mégsem segítette, mert ha esetleg olvasta is ezeket a magyarázókat, akkor is ezeknél az augustinusi gondolatok mellett sokkal erősebben érvényesülő másik gondolat volt rá nagyobb hatással, amely Isten büntető, bosszúálló igazságosságát emeli ki; irgalmaságát, kegyelmét pedig valósággal elfedi. Különösen ez a helyzet a skolasztikus dogmatikusoknál, és Luther elsősorban éppen ezeket olvasta (Biel, Ailli Péter stb.). Luther 'hazugságának' a kérdése fölött tehát napirendre térhetünk. Számos egybehangzó vallomása alapján, – melyeknek őszinteségében nincs semmi okunk kételkedni, – a "iustitia Dei" értelmének megismerése, mely egész vallásos és theologiai gondolkozását szinte megterésszerűen új irányba terelte, csakugyan saját eredeti felfedezése volt.

(...)

Luthernál a "iustitia" igazi, evangéliumi értelmének megismerése nem jelentette annak egyszerre való teljes érvényre jutását, hanem ebben a tekintetben Luthernál fejlődés tapasztalható. Hiszen ezt Luther maga is hangsúlyozza zsolttárelőadásában is, 1545-i előszavában is, ahol élményszerű új megismerésének részletes leírásához hozzáteszi ezt a megjegyzést: ezeket azért mondom el, hogy aki műveimet olvassa, gondoljon arra, hogy én is egyike voltam azoknak, "akik írva és tanítva fejlődtek".

Ilyenformán nem szükséges Luther új megismerését egy határozott időponthoz kötnünk; ezt sem későbbi nyilatkozatai, sem zsolttárelőadása alapján minden kétséget kizáró módon elérni nem tudjuk. Luther reformátori felismerését nem is lehet ilyen közönséges értelemben vett "megtérés"-nek nevezni. Hanem a "iustitia Dei" evangéliumi értelme hosszas lelki küzdelmek után, fokozatosan alakult ki, és lett világossá előtte. Ezt a küzdelmet zsolttárelőadásában a 30. (31.) zsolttártól kezdve világosan felismerhetően figyelhetjük meg, nem csupán az új formulázásra való törekvésben, hanem jegyzeteinek meglehetősen lelki felindultságot előruló hangján ott, ahol a "iustitia"-ról bővebben beszél. Hiszen az augustinusi formula: "Krisztus nekünk a hit, az igazság, a kegyelem és a megszentelés" már

a Sententiákhoz írt jegyzeteiben is előfordul, anélkül, hogy ez ott nála kimutathatólag bármiféle lelki emóciót is okozott volna. De az bizonyos, hogy a "iustitia" kérdése már zsoldár-előadása előtt is foglalkoztatta Lutherét, hiszen ez végeredményben a legszorosabban összefügg kolostori lelki küzdelmeivel a bűnbánat szentségével és a predesztináció gondolatával kapcsolatban. Most az egész, személyes lelki kérdése mellett még theologiai-tudományos problémává is vált számára, melyet nem csupán a maga, hanem hallgatói számára is meg kellett oldania. Ezért a hosszas, újból és újból visszatérő küzdelem az újonnan kialakuló gondolatrendszerének legtöbbszörre meg nem felelő régi terminológiával. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy amikor zsoldár-előadásának elején az előadást "vállaira nehezedeő tehernek" mondja és bevallja, hogy számos zsoldárt még nem értett meg és ezért magyarázni sem tud, akkor a "iustitia" problémájára is gondolt, vagy éppen elsősorban arra. Miután ugyanis az 1. zsoldár 'scholion'-jának a "iustitia" új fogalmát tartalmazó részét — annak kimutatott későbbi eredete miatt — figyelmen kívül kell hagynunk, ennek folytán a legnagyobb valószínűséggel állíthatjuk, hogy Luther reformátori jelentőségű új ismeretére első előadása folyamán fokozatosan, hosszabb lelki küzdelmeken keresztül jutott el.

Így kell tehát a híres és sokat emlegetett 'toronyélményt' is értelmeznünk. Luther ugyanis az egyik asztali beszélgetése során megjegyezte: "Ezt a művészetet a Szentlélek ebben a toronyban adta nekem." Hogy Luther évek múltán is annyira pontosan emlékezett a helyre, ahol ez a lelki élménye történt, még nem jelenti azt, hogy az egy pillanatnyi, egész valóját megrázó jelenség volt. Ellenkezőleg, ezt a visszaemlékezést is harmóniába hozhatjuk azzal a másikkal, amely szerint "írva és tanítva" haladt előre. A wittenbergi kolostornak ebben az emlékezetes toronyszobájában — amely Luther halála után nem-sokára az épület ama szárnyával együtt eltűnt — készülhetett előadásaira, ott írta jegyzeteit, s eközben talán sok éjszakán át is küszködött és imádkozott, amíg végre megtapasztalta a Szentlélek megvilágosító erejét, aminek hatása alatt valósággal újjászületettnek érezte magát.

A "iustitia" evangéliumi értelmének felfedezése mindenkéltől Luther személyes vallásosságára volt rendkívüli, újjáalakító hatással. Amit azelőtt a bűnbánat szentsége nem tudott érthetővé tenni számára, azt most megértette, s ez megnyugtatta felzaklatott lelkét és lelkiismeretét, hogy tudniillik Isten éppen a bűnös emberen könyörül meg, s nem azon, aki valamilyen különös jótett által érdemet vélt szerezni arra, hogy Isten bűnbocsátó kegyelmét vele szemben gyakorolja. Luther új ismeretének konzekvenciáit theologiai vonatkozásban sem habozott levonni, bár e téren még sokáig kellett küzdenie az átvett s az ő gondolkodásában is meggyökeresedett örökséggel. A római levélről tartott előadásának egyik nevezetes helyén, ahol Isten s a bűnös viszonyát a megigazulásban

az orvos és beteg viszonyával hasonlítja össze, egy személyes természetű megjegyzésben mutat rá a bűnbánati gyakorlat nagy hibájára, mely azt a hitet kelti a bűnösben, hogy a bűnbánati cselekedetek végrehajtásával megszabadul bűneitől, s így lesz igazá Isten előtt, ("én balga, nem tudtam megérteni, miért kell magamat másokhoz hasonló bűnösnek tartanom és senkinél különbnek, holott töredelmesen meggyóntam; azt gondoltam ugyanis, hogy akkor minden — tudniillik bűn — elvétellett és eltöröltetett, még bensőmben is"); ennek a felfogásnak Aristoteles alapján álló skolasztikus képviselőit a nem éppen hízelgő "stulti" (= "esztelenek") és "Sawtheologen" (= "kocateológusok") jelzőkkel illeti. De már zsoltárelőadásában is kikel Aristoteles és követői ellen, akik azt vallják: az igazság cselekvése által igazakká válunk. Akik a saját cselekedeteik alapján akarnak megigazulni, azokat ezentúl a "iustitiarum" vagy "hypocritae" terminus technicusokkal jelöli meg.

Új megismerése tehát már olyan következményekkel jár, hogy a katolikus egyház tanának elismert hirdetőit a legélesebben kénytelen elítélni. Természetes, hogy Luther azért a téves felfogást nem azonosítja magával a római egyházzal, hanem az ellentét számára általában az Írás és a filozófusok, ill. jogászok ellentéte. Ezen a területen Luther kritikája azért mégis csak általános, mert hiszen bármennyire világossá lett előtte a lényegbeli eltérés, a fogalmi apparátus tekintetében még ő maga is nagyon hozzá volt kötve a "filozófusokhoz" és "skolasztikusokhoz".

Hangsúlyozzuk, hogy a "iustitia" értelmének felfedezése döntő jelentőségű volt Luther egész theologiai gondolkozásának az átalakulására, mely már a zsoltárelőadásban is észrevehetően megkezdődik. Így például istenfogalmának ez a látszólag egyszerű és természetes formulázása: "Ez Istennek lényege: nem fogad el jókat, hanem ad, tehát gonoszért is jóval fizet", éppen a belefoglalt következtetésben jelzi a hagyományos felfogástól való elszakadásának az útját. Ami pedig a zsoltárelőadásban megkezdődött, az azután sokkal nagyobb mértékben és öntudatosabban folytatódott a római levél előadása folyamán. Holl alapjában véve joggal vállalkozott arra, hogy Luther reformátori gondolkodásának középpontját alkotó megigazulási tanát éppen ennek az egyik legkorábbi előadásának alapján — amely még jóval a búcsú-vita kezdete elé esik — fejtsse ki. Valóban, ennek az előadásnak úgyszólván egyetlen és főtémája az új megigazulási tan kifejtése: "Ennek a levélnek a summája minden test szerint való bölcsesség és igazságosság lerontása, eltüntetése és megsemmisítése stb." A kritikus helyen: Róm 1,17-nél pedig már semmi nyoma nincs annak, hogy a hely értelme Luther számára bármi tekintetben is kétes lenne, hanem határozottan kialakult meggyőződésének világos és kerek meghatározásban ad kifejezést: "Isten igazságossága ugyanis az üdvösség létrehozó oka." És itt ismét Isten igazságosságán nem az

értendő, mellyel ő önmagában igaz, hanem amellyel mi őtőle megigazítottunk, ami az evangéliumi hit által történik. Ez tehát már 1515-ben világos kifejezése a protestantizmus lényegének közkeletű meghatározásánál emlegetni szokott úgynevezett anyagi (materiális) elvnek: a hit által való megigazulásnak.

Mindennek ellenére hangsúlyoznunk kell, hogy Luther mégsem lett olyan hirtelen reformátorrá. Hallgatói és tanártársai egyáltalán nem látták benne a hivatalos katolikus tant megvető eretneket, amikor ezeket a gondolatokat a zsolttárelőadásban egyre fokozódó mértékben, a római levél kapcsán pedig úgyszólván minden órán különböző fordulatokban ismételtette és erősen hangsúlyozta. Nem pedig azért, mert Luther ezeket a reformatori gondolatokat nem csekély mértékben a skolasztika — az Ágoston-rendben leginkább képviselt ágának: az occamizmusnak — terminológiájába öltöztette. Sőt többet is mondhatunk: ezek a formulák nem egyszer a dolog lényegét alkotó kérdésekben egyenesen Luther felfogásának alapjában ellentmondó gondolatokként tolnak közbe.

Így például zsolttárelőadásában egy helyen Isten megigazító kegyelmét a jellemző nominalisztikus pactum-elmélettel indokolja, ami azt jelenti, hogy a kegyelem és annak korrelátuma: a hit csupán azért érvényes, mert Isten egy "pactum" által megkötötte magát, s hűsége folytán szinte kénytelen adott ígéretét megtartani. Ugyancsak még a "iustitia" új fogalmával kapcsolatban is felhasználja a régi formulát: "Igazságosnak lenni annyit, mint megadni mindenkinek, ami az övé"; bár már ezzel a hozzátétellel: "tudniillik Istennek a jóságot, nekünk a gonosztságot". De még inkább sajátos, hogy a lutheri megigazulás-tannak gyökerében ellentmondó érdem-gondolatot nem csupán a zsolttár-, hanem a római levélről szóló előadásában is elég gyakran érvényesülni engedi. Egy helyütt a zsolttárelőadásban szinte az egész idevonatkozó skolasztikus fogalomrendszer helyeslően vonultatja fel, (...). Így például a "kegyelemre való előkészület" emlegetése még igen jelentékeny katolikus maradvány, úgyszintén a megigazulás "kiérdemlése"; általában még nehezen tud szabadulni attól, hogy a hitet, aláztatosságot, a töredelmes bűnvallást stb. cselekedetnek minősítse. A római levélről tartott előadás skolasztikus kifejezéseiből is tekintélyes jegyzéket lehetne összeállítani (...).

Mindezek kiemelését azért tartjuk szükségesnek, mert Holl és tanítványai ezeknek a skolasztikus gondolatoknak a jelentőségét kisebbíteni igyekeznek, ami összefüggésben áll azzal a törekvésükkel, hogy éppen Luther legelső irataiból mutassák meg az igazi, eredeti Luthert. Azt nem tagadjuk, sőt elismerjük, hogy Luther reformatori fejlődésének éppen a római levélről tartott előadás a leghatalmasabb dokumentuma, de éppen azért, hogy Luther további fejlődésével szemben se legyünk igazságtalanok, kénytelenek vagyunk a Luther pályája kezdetén még erősen érvényesülő történeti és szellemi megkötöttséget nagyobb mértékben hangsúlyozni, mint azt Holl és követői teszik.

Mivel Luther 1517-től kezdődő reformátori fellépésére a közvetlen indító okot bizonyos egyházi visszaélések adták, azért röviden áttekintjük még Luther egyházkritikájának kezdetét is első előadásaiban. Anélkül, hogy Luther egyházfogalmára itt bővebben kitérnénk, megállapítjuk, hogy mind a zsol-tár-, mind a római levél-előadás folyamán Luther a hierarchikus egyházszervezet hívének mutatkozik. A prelátusok, vagyis egy szóval a hierarchia előtt való engedelmes meghajlás biztosítja a hívek számára az egyház kebelében való megmaradást. Azonban az egyházi hivatalt (vagy rendet), s annak viselőit már itt megkülönbözteti egymástól, s az egyház fennmaradását a hivatalhoz köti. Ennek a különbségtételnek az alapján azután Luther már a zsol-tárelőadásban meglepő éles hangon ostromozza az egyházi hivatal méltatlan betöltőit, papokat, szerzeteseket egyaránt, és ez a kritika a római levél előadása folyamán egyre inkább fokozódik és öntudatosabbá lesz. A prelátusok nemcsak hogy maguk teljesek mindenféle bűnökkel, hanem az evangélium helyett meséket és hiábavalóságokat prédikálnak; akik az egyház javaival élnek, azok tapossák meg azt leginkább. És nem csupán egyeseket vádol, hanem éppen mert a papok, vezetők többsége méltatlan, gonosz, azért már az egyházi összejöveteleken is (zsinat!) gyakran elnyomják az igazságot, s utat engednek a hamisságnak! A római levélről tartott előadás utolsó negyedében, a 10. fejezettől kezdve már úgyszólván lépten-nyomon a legélesebben bírálja az egyházi állapotokat és egyes személyeket, sőt a búcsúkkal özött visszaélések miatt magát a pápát is elítéli. Eme éles kritika ellenére sem gondolt Luther arra, hogy ő ezzel a római egyházzal szemben hűtlenséget követne el. Hűségét az erenekkel szemben való számtalanszor előforduló állásfoglalásával eléggé bizonyítottának vélte; kritikáját viszont professzori hivatásával kapcsolatos elkötelezésére alapította, ami azonban neki magának is fájdalmat okozott, s ezért óva int másokat attól, hogy őt ebben kövessék.

Luther tehát még egyenesen hivatásával az egyházzal szemben magára vállalt kötelezettségére alapítja egyházkritikáját. Valósággal ebben a kritikában már közrejátszanak új egyházfogalmának kialakuló gondolatai is. (...) Az Igének az egyházfogalomra vonatkozó meghatározó jelentőségére csupán utalunk: "Isten Igéje tartja fenn az Isten Egyházát." Fontos azonban az, hogy Luther számára is az egyház Pál apostol kifejezésével: *Krisztus teste*, a hívők pedig a tagok. Ezen a ponton érvényesül azután Luther egyházfogalmában is a jellegzetes "kereszt-theológiája" (theologia crucis). Krisztust ugyanis a kereszt nélkül nem gondolhatja, ennél fogva Krisztus hívei sem gondolhatók a kereszt nélkül, mely a hitetleneknek bolondság, s ezért most is gúnyolják és üldözik azt. S amint az egyes tagokat, úgy az egyházat is az jellemzi, hogy üldözetest szenved; azért a nyomorgatások és szenvedések egyenesen hozzátartoznak az egyház külső ismertetőjeleihez. Krisztus

igazi híveinek tehát alázattal kell magukra venniük a keresztet, a szenvedéseket, üldöztetést; ellenkező esetben ők maguk is Krisztus keresztjének ellenségeivé válnak. Ebből a szempontból ítéli meg Luther az egyháznak saját korabeli helyzetét, s kiáltó ellentétet fedez fel, mert az egyház szorongatások és üldöztetések helyett békében és jólétben, pompában és gazdagságban él. A legnagyobb baj mindebben, hogy éppen azok, akiknek elsősorban kellene a keresztet magukra vállalniuk, vagyis a papok, kerülik leginkább a szenvedést, s keresik a gazdagságot, jólétet, s megelégszenek a kereszt relikviáinak külső tiszteletével. Ezek a gondolatok alkotják a római levélről tartott előadás említett részében levő egyházkritika alapját. Nyilvánvaló, hogy ez nem csupán az egyház külső állapotának a kritikája, hanem itt már nagy mértékben kialakulóban van Luther új egyházfogalma, mely megigazulási tanával és kereszt-theológiájával van a legszorosabb összefüggésben, s ebben a tekintetben is Luther reformátori fejlődésének jelentékeny tényezőjét alkotja.

eredményeképpen közel félezer oldalas könyvben megírtad "Huszár Gál élete, művei és kora" címen — mint ezt Klaniczay értékelte — "a magyar reformáció történetének egyik alapművét". Ezzel a munkával valóban egyedülálló emléket állítottál a hatalmas irodalmi, nyomdászati, egyházi, teológiai és himnológiai háttér megrajzolásával a reformáció egyik legjelentősebb képviselőjének. De ugyanilyen értéket jelent a Méliusz Péter ifjúságáról és Dévai Mátyásról, a magyar Lutherről szóló hézagpótló két másik munkád is.

Legyen ez a köszöntés a köszönet szava az Ordass Lajos Baráti Körben végzett áldozatos munkádért is s egyben a gondviselő Isten felé is, hogy mindeddig erőt adott s egyben kérés is, hogy áldó kezét a jövőben is tartsa feletted azzal az őszinte s nem leplezett kívánságunkkal, vajha egyházunk újkori története kikerülhetne kezéd alól.

Dr. Boleratzky Lóránd

DÓKA ZOLTÁN

LUTHER A "FELFORGATÓ"

Én már semmin nem csodálkozom, csak mélyen elszomorít, hogy mire képes az ember! – mondja egyik idős presbiter testvérünk, amikor templomunk előterének betonozási munkája közben egy kis pihenőt tartva, a mai világhelyzetről s benne hazánk és egyházunk sok visszas jelenségéről beszélgetünk.

Érdekes! Jézus, aki nálunk is jobban tudta, "mi van az emberben" (Jn 2,25), Márk feljegyzése szerint "csodálkozott" a názáretiek hitetlenségén (Mk 6,6). Miért? Bizonyára azért, mert ő a hitetlenséget, a bűnt, a rosszat, a gonosz munkáját nem tartotta "értelmes", racionális, természetes dolognak, hanem sötét, démoni értelmetlenséget látott benne, ami felforgatja, tönkreteszi a teremtettség isteni rendjét. Ugyanakkor ő a bűn értelmetlen pusztítását nemcsak döbönt, csodálkozó szomorúsággal szemlélte, hanem teljes, egzisztenciális erőbevetéssel harcolt is ellene mindhalálig, "mégpedig a kereszthalálíg" (Fil 2,8).

Hazai evangélikus egyházunkban nemcsak a pártállami évtizedekben, hanem azóta is sok "csodálkozónivaló" van, de kevesen harcolnak ellene. Legtöbben – érdekből vagy lelki vakságból – úgy elmennek a legsúlyosabb esetek mellett is, mint Jézus példázatában a pap és a lévita a félholtra vert ember mellett (Lk 10,31-32). Kevés, mindig is kevés volt, az irgalmas samaritanus!

Egyházunk reformmozgalma, amelynek az Ordass Lajos Baráti Kör folyóirata, a Keresztyén Igazság az egyetlen hazai fóruma, szeretné ébren tartani egyházunkban a jézusi csodálkozást. Vagyis rámutatni a hibákra, tévedésekre, visszaélésekre, és felvillantani a megújulás igazi útját. Kétségtelenül nehéz szolgálat ez! Aki vállalja, annak vállalnia kell a megaláztatást, kirekesztettséget, rágalmozó vádakot s olykor még a cinikus gúnyolódást is. Az igazság védtelen. Nincs se fegyvere, se pénze, se összeköttetései. Csak a szava. Ez viszont hatalmasabb erő minden pénznel és fegyvernél, mert egyedül ez tud utat törni az életnek és az igaz szeretetnek. Az igazság senkít nem akar megölni, sőt mindenkit meg akar nyerni magának. Ugyanakkor csak halálraszántan lehet tanúskodni róla. "Veritas moriendo declarata est, non occidendo!" (Az igazságot nem az hirdeti, aki másokat megöl, hanem az, aki meghal érte!) – mondja Lyoni Agobard egyházatyja.

A következőkben szeretném az olvasót rácsodálkoztatni néhány olyan jelenségre, amelyek egyházunk mai viszonyaira sokkal inkább jellemzőek, mint a propagandisztikus szépítgetések sajtóban, TV-ben, rádióban. Segíteni szeretnék, hogy nyilvának a szemek és mozduljanak a kezek, mint egykor Jézusé a jeruzsálemi templomban.

TANULMÁNYOK

A napokban hosszabb jogi fejtegetést tartalmazó írást hozott a posta. A jogász a hivatalos dokumentumok alapján azt bizonyítja, hogy a FÉBÉ Diakonissza Egyesület egykori épületét jogtalanul sajátította el az Országos Egyház és alakította át — nyilván súlyos milliókért! — az Északi Kerület püspöki palotájává. Ez az épület ui. egykor célvagyonként került a FÉBÉ tulajdonába, és az maradt akkor is, amikor az államosítástól félve, 1948-ban az Egyetemes (ma Országos) Egyház tulajdonába adták. A cél pedig, amire az épületet egyedül lehetett volna felhasználni, egyházi kórház kialakítása volt. Ez a célmegjelölés a mai napig nem évült el, és annak megváltoztatására nem volt joga sem egyházunk, sem a FÉBÉ jelenlegi vezetőinek. Mégis megtörtént! Miért?

Hivatalos indoklásról nem tudok. Talán az előkelő, reprezentatív, arisztokratikus püspökkép fokozása volt az indítóók? Van erre ma példa hazánk politikai életében is. De talán ennél is többről van szó, ti. a hatalom megtartásának alig leplezett szándékáról. Feltűnő ugyanis, hogy ilyen nagyszabású építkezésre akkor kerül sor, amikor a lassan működő és jelentéktelen kérdésekkel hosszan foglalkozó zsinat még nem döntött egyházunk területi beosztásáról. Elvileg tehát még el sem dőlt, hogy lesz-e egyáltalán püspökség Budapesten. Véleményem szerint nagyon jól tenne egyházunknak, ha az évtizedekig centralizált struktúrától való szabadulás érdekében egyetlen püspökség sem lenne Budapesten. De ha lesz is, ez még nem dőlt el. A palota viszont már megvan! Kézenfekvő a következtetés, hogy a zsinat előzetes befolyásolása érdekében volt olyan sürgős, kész helyzetet teremteni. Ha van palota, legyen bele püspök is! Különben kárba vész a hatalmas kiadás! És ha majd esetleg új püspököt kell választani, az lesz a legjobb, legolcsóbb, ha a régit választják, aki már úgyis benne lakik. Pedig milyen jó lett volna a hamis út helyett az igaz utat járni, és kórházat alapítani abban az épületben, amelyet kizárólag erre a célra kapott a FÉBÉ! Aligha képzelhető el nemesebb cél, amire jobban lehetne egyházunk népének áldozatkészségét felébreszteni és összefogni, mint egy evangélikus kórház!

*

Két német nyelvű füzet fekszik előttem. Az egyik ("Nachbarn werden Partner") a bajor evangélikus egyház kiadása, a másik ("Lutherischer Dienst in Ungarn") a németországi Martin Luther Bund folyóiratának különszáma egyházunkról. Mindkettő megdöbbenítő torzkép, amelyekkel lapunkban még foglalkoznunk kell. Itt csak arra a súlyos ellentmondásra szeretnék rámutatni, ami a szövegek és szerzőik között van. Többnyire olyanok nyilatkoznak egyházunkról, annak múltjáról, bűneiről — hűvös tárgyilagossággal! —, akik maguk is a legfőbb "kiszolgálók" közé tartoztak a pártállam idején, és még most is az akkor kapott pozíciókat élvezik. A piros-fehér-zölddel(!) díszített lutheránus(?) folyóirat közli a Déli Kerület presbitériumának 1990.

évi bűnbánó nyilatkozatát. Nem közli viszont azok neveit, akik a nyilatkozat után lemondtak a pártállamtól kapott pozícióikról. Nem is közölheti, mert ilyenek nem voltak. Ugyanakkor egyetlen szóval nem emlékeznek meg egyik füzet sem arról a még 1985 őszén indult reformmozgalomról, amely a még javában viruló pártállam idején, vállalva az egzisztenciális veszélyt, nyíltan kimondta az igaz szót. Nincs említés az 1988-ban indult Ordass Lajos Baráti Körről és annak folyóiratáról sem, noha magáról Ordass Lajosról sok dicsérető szó esik. Nyilván azt a hamis benyomás akarják kelteni a füzetek, hogy a jelenlegi egyházvezetés Ordass püspök lelki, szellemi örököse. Pedig valamennyien a moszkvai egyházpolitikát maradéktalanul kiszolgáló és Ordass-t ismételten elítélő Káldy Zoltán kiemelt munkatársai voltak, élvezve ennek minden anyagi, társadalmi és pozicionális előnyét. Megdöbbenő, hogy egyházi emberek ennyire félre merik informálni nyugati testvéreiket! Vagy azok tudják ezt, csak nem szólnak? Miért? Bizony, "csodálkoznivaló" füzetek ezek!

*

A múlt évben jelent meg a "Hegyi és társa" kiadásában Budapesten egy gyönyörű, művészi fényképekkel teli könyv "Evangélikus templomok Magyarországon" címmel. Hasonló jelent meg a katolikus és református templomokról is. Maga a kiadó küldte el nekem azzal a kéréssel, hogy gyűjtsek előfizetőket a nem olcsó (1500,-Ft) kiadványra. Azonnal kész voltam a segítségre, de előbb végig akartam olvasni, lapozni a könyvet. Tudjam, mit kínálok. Végignézegetve a gyönyörű felvételeket, s elolvasva a bevezető tanulmányokat, amelyeknek színvonala már messze nem azonos, mégis úgy döntöttem, hogy nem vállalom a terjesztést. Éspedig két okból.

Az egyik ok praktikus. Hiába kerestem a kötetben a hévízgyörki evangélikus templomot! Hogyan kínáljak én a hévízgyörki evangélikusoknak egy ilyen című könyvet, amelynek szerkesztői számára az ő templomuk mellőzhető, jelentéktelen az evangélikus templomok sorában?! Pedig a cím láttán reméltem, hogy ez a könyv majd jóváteszi és 1944-ben megjelent hasonló című kötet hasonló hibáját és mulasztását. Nem tette jóvá! Magam nem vagyok hévízgyörki. A győri öregtemplomból indult el keresztyén életem, s ezt én soha nem felejttem el. Szívemben hordozom a képét, és ha sikerül hazalátogatnom, legalább egy hálás, gyermeki pillantást vetek öreg, ágyugolyó-lyuggatta falaira. Kicszerűlhetetlen a hely, ahol keresztelték, konfirmáltak, ahol először vettem úrvacsorát. Kicszerűlhetetlen, mint az édesanyánk! És ugyanez érvényes a hévízgyörki testvérekre és templomukra is! Nekik ez a legszebb templom a világon! De én is sértve éreztem magam, amikor felfedeztem a könyv hiányosságát. Hiszen, eddig életem nagyobb részét, 34 évet töltöttem el ebben a templomban mint lelkes! Minden kis zuga kedves nekem! Annyi év során mennyit dolgoztunk rajta, szépitgettük, javí -

tottuk, s ezt tesszük ma is! Ki meri ezt a templomot a jelentéktelenek közé minősíteni?! Nem, én ilyen könyvet nem terjesztek! Nem is szóltam róla a mai napig a híveknek. Ne fájjon nekik, hogy már megint kirekesztették őket! Pedig ha már egy ilyen című és a nagy nyilvánosságnak szánt könyvet szerkeszt valaki, nem lett volna-e a másutt is megjelentethető tanulmányoknál fontosabb, hogy abban minden magyarországi evangélikus templom, sőt imaház is benne legyen?!

A másik ok sem kevésbé súlyos és "csodálkoztató". A kötet első tanulmányában, amely "Az evangélikus templom" címet viseli, ezt a mondatot olvastam: "Luther soha nem kívánta az egyház rendjét fölforgatni, nem kívánt reformátor lenni. "Bizony, megdöbbentem. Újra elolvastam, hátha félreértettem. De nem. Tizedszer olvasva is ugyanazt jelenti a mondat: reformátor = fölforgató! Tehát a reformáció, amelyet Luther valóban nem akart vállalni, mert nem tartotta magát erre méltónak és alkalmasnak, de azután mégiscsak rajta és vele kezdte el Isten, tehát a reformáció az egyház rendjének fölforgatása volt! És ezt egy evangélikus lelkész írja! Ma már a katolikus történészek és teológusok között is ritka az olyan elvakult Luthergyűlölő, aki a reformátorról és a reformációról így nyilatkozik. Hiszen tudják, hogyan nézett ki az akkori egyház! Mennyi visszaélés, bálványimádás, babona, pénzimádás, önzés, fényűzés, hatalmi harc és tudatlanság hálózta be és bénította meg az életét! Persze hogy volt ott rend! Ugyanolyan rend, mint a jeruzsálemi templomban. Mindenkinek megvolt a dolga, mindennek megvolt a helye. Miért fogott Jézus mégis korbácsot? Miért lett ő szószerint "Felforgató" (Mt 21,12; Mk 11,15; Jn 2,15)?! Talán sokalta a zajt vagy az állatok árát? Talán irigy volt a jól kereső egyházi kufárookra? Nem! Jézus szerint van olyan "rend", amit szét kell rombolni, fel kell forgatni, hogy visszaálljon (ezért re-formáció!) az igazi rend, az Isten rendje. S éppen ezért van olyan "felforgatás", amely nem egy fennálló jó rend értelmetlen destrukciója, hanem az igazi rend helyreállításának első, elengedhetetlen lépése (vö. Jer 1,10). A kötetből idézett mondat azért hamis, mert destrukciónak minősíti a reformációt és rendnek az isteni rend megcsúfolását. Az Isten rendje pedig az, hogy az Ővé minden, ezért az Ő ajándéka minden, s ezért az ember Őneki semmit nem adhat. Az ember koldus az Ő kapujában. Senki és semmi más! Nincstelen koldus, akit azonban Isten észrevesz, mert nemcsak gazdag, hanem irgalmas Isten is. Lehajol hozzá, magához öleli, kimossa sebeit, megajándékozza Őnmagával és hazaviszi. A templom ezért az imádság háza. Nem börze! Nem üzletház! Koldusok háza! Aki ezt az egyházban elfelejti, aki koldusváltót üres cicomákkal, rangokkal, a világ hatalmasaira jellemző fényűzéssel, palotákkal s egyéb előkelő hatalmaskodással el akarja takarni, s ráadásul úgy feltüntetni, hogy mindez Istennek kell, arra Jézus ma is korbácsot fog! Mert ezekkel a hamis, öndicsőséget hajszóoló látszatokkal mindenkit be lehet csapni,

csak Őt nem! Ő nem tűri az ember ravasz "rendjét" az egyházban. Ott csak Isten rendjének van helye! Vagyis a kegyelem, az evangélium rendjének. Ezt ismerte fel Luther és a többi reformátor, s ezért akarták, igenis fel akarták forgatni fenekestül az emberközéppontú, hamis egyházi "rendet", hogy helyet készítsenek Isten rendjének. Ezért vallották – ismerve a szüntelen öndicsőségre, hatalomra törő emberi gőgöt és vakságot –, hogy az egyháznak szüntelen reformációra van szüksége.

Pontosan erről van szó ma is, a mi egyházunkban is! Nem kevesebről! Az egyházat likvidálni akaró kommunista rendszer tudatosan űzte el az egyház éléről azokat, akik ott kizárólag az evangélium ügyét akarták szolgálni életre-halálra, nem a maguk, hanem egyedül Isten dicsőségére. És nem sajnált semmi áldozatot, hogy a püspöki szolgálatot arisztokratikus méltósággá tűpirozza, s abba hiúságuknál, karrierizmusuknál fogva könnyen kezelhető bábukat helyezzen, akik félelmes diktátorokként uralkodnak az egyházban, de összerezzennek és vigyázba állnak egy primitív párttitkár előtt. Egyházunk mai vezetői szinte kivétel nélkül "ennek" a kiemelt pártállami garnitúrának a segédcsapata voltak, majd az ő örökükbe léptek, s most ugyanazt az uralkodó, diktátori szerepet játsszák, amit elődeiknél láttak és megirigyeltek. Ezért nem fogadták el a pártállam bukása után reformmozgalmunk ajánlatát, hogy mindnyájan üljünk le a porba, mint a koldusok, és rangok nélkül, csak az ügyre figyelve beszéljük meg evangélikus(!) egyházunk új, evangéliumcentrikus rendjét. Nekik már volt elődeiktől örökölt rendjük, s arról nem akartak, nem tudtak lemondani. Az emberi rend mindig vonzóbb, kényelmesebb és hasznosabb, mint az Istené. Csak éppen hamis rend.

Befejezésül még két, ugyancsak elcsodálkoztató példát! Idős, 80 éves lelkész kolléga levelet írt a bajor püspöknek. Arról informálta, hogy a magyarországi evangélikus egyházban még nem történt rendszerváltozás, a régi garnitúra kezében van most is a vezetés. A bajor püspöktől máig nem kapott választ. Annál inkább a magyartól, aki igen megröjja "hazug információk" terjesztéséért. Hát nem elcsodálkoztató az a feltételezés, hogy nem tudunk visszaemlékezni 1987 őszéig, amikor a Deák téren az ÁEH elnöke hosszú beszédben méltatta a Déli Kerület új elnökségének pártállami érdemeit?! Ugyanez az elnökség ma már az Országos Egyház elnöksége is! És persze csodálkoznivaló a két püspök szoros információs kapcsolata is!

Egyházunk teológiai szintjére is fényt vet az a cikk, amely valamikor az év elején jelent meg az egyik püspök tollából, aki éveken keresztül oktató volt az akadémián. A cikk címe Cypriánusz, 3. századi egyházatyától származik, aki a püspöki tisztet közvetlen isteni tekintélyét vallotta, s az igaz egyház legfőbb ismertetőjelének a püspök iránti feltétlen engedelmességet tartotta. Erről a feltétlen engedelmes, szinte a püspöki tiszttel azonosított egyházzól mondja Cypriánusz, hogy "rajta kívül nincs üdvösség", – "extra ecclesiam nulla

salus". A cikk a mi megújulási mozgalmunkat és annak folyóiratát veszi célba és támadja ezzel a fenyegető cypriánusi tétellel. Fejtegetései során még azt a kijelentést is megkockáztatja, hogy aki nem engedelmeskedik az egyházvezetőségnek, az önmagát zárja ki a "szentek közösségéből". Erre a kérdésre és Cypriánusz teológiai történeti szerepére is bővebben szeretnénk visszatérni egy későbbi számunkban. Most csak csodálkozásunknak adunk kifejezést, hogy valaki, aki az evangélikus egyház püspökének és tanítójának tartja magát, ennyire érintetlen tudott maradni a reformációtól, és még mindig a 3. században teologizál. Ez az önmagát túlértékelő, a római pápaság lelkületét árasztó gondolkodás a reformáció népe számára elfogadhatatlan és egyenesen antikrisztusi, mert közvetlenül önmagához köti az üdvösséget, és ezzel fölébe helyezi magát az egyetlen Üdvözítőnek. A reformációban Cypriánusz emberközpontú egyházfogalma Krisztus-középpontúra változott: extra Christum nulla salus! Krisztuson kívül nincs üdvösség! (V. ö. Jn 14,6; 15,5-16; ApCsel 4,12 stb.) Aki ez a bibliai igazságot és hitvallást bármilyen módon és szándékkal fella-
zítja, deformálja vagy éppen mellőzi, az nem érti az evangéliumot, sem a reformációt, sőt ellene cselekszik annak. De ezért mi őt nem zárjuk ki az egyházból, hanem továbbra is testvé-
rünknek tekintjük. Nem is tehetnénk ilyent, hiszen hitünk szerint a Krisztushoz tartozás az egyházhoz tartozás feltétele és nem fordítva, ahogy ő Cypriánusszal, s a római egyházzal együtt gondolja. S, hogy ki tartozik Krisztushoz, azt nem mi, hanem egyedül Krisztus dönti el. Viszont nem is követjük őt és a hozzá hasonló egyházfejedelmeket, hanem a hamis emberi rendet felforgató és Isten igaz rendjének helyét készítő Krisztust követjük, és a pápa egyházból a mai napig kiközösített Lutherral együtt így könyörgünk:

Tarts meg, Urunk, szent igédben!
Végy erőt ellenséginken,
Kik szent Fiadat támadják,
Hogy trónodról letaszítsák!

WELTLER SÁNDOR

BÚCSÚ A STRUKTÚRÁTÓL?
MIT VÁROK AZ EGYHÁZTÓL?

Vitaindító előadás az ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR
1993. június 12-én Sopronban megrendezett konferenciáján.

1

"Most újból visszatérünk az evangéliumra, amely nem egyféleképpen ad nekünk tanácsot és segítséget a bűn elleni harcban. Isten kegyelme gazdagon árad. Először a hirdetett igében, amelyben a bűnök bocsánata hirdettetik az egész világnak. Ez az evangélium igazi szolgálata! Második a keresztség, harmadik az oltári szentség, negyedik a kulcsok hatalma és a testvéri beszélgetés és a testvéri vigasztalás. Máté 18,20: Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük." (LUTHER: SCHMALKALDENI CIKKEK – Az evangélium – Konkordia könyv II. kötet 36. oldal.)

Testvéri beszélgetésre, testvéri vigasztalásra jöttünk itt ma össze. "Struktúrán kívüliekkel nem tárgyalunk!" – hangzik felénk magabiztosan a hatalmi szó. Ha ez így van, márpedig még mindig így van, akkor számunkra nem marad más, mint ez a testvéri beszélgetés. Eljöttünk, itt vagyunk, mert "nem jó a kínának szánatlan maradni, s többért is talán..." (Németh László)

Meggyőződéssel valljuk, hogy ez a testvéri párbeszéd és vigasztalás jobban szolgálja itt és most az evangélium és az egyház szent ügyét, mint a hatalmat féltő, görcsös igyekezet, amely továbbra is elzárkózik minden nyilvános és őszinte párbeszéd elől. Sőt! Nemcsak elzárkózik, hanem az erre a párbeszédre való igényünket és készségünket egyházellenes támadásnak minősíti, a struktúránkívüliségünket pedig szégyellni-való, bűnös bélyegként ragasztja ránk.

Kérdések sorozata tör most elő szívünkéből. Mi ez a bizonyos struktúra? Ez a struktúra volna az egyház vagy éppen megfordítva igaz: Maga az egyház az igazi "struktúra"? S ha ez az utóbbi felel meg az igazságnak, akkor valójában ki van belül és ki van kívül ezen a struktúrán? Egyáltalán: Kik teremtték meg és tartják fenn ezt az igazságtalan kettősséget? Mi vagyunk a széthúzóok vagy amazok a kirekesztők? Ki csoda és micsoda az egyház? Hogyan értelmezzük? Olyan kérdések ezek, amelyek joggal foglalkoztatnak ma bennünket és nem véletlenül nyugtalanítják lelkiismeretünket.

Ki az egyház? Feleljünk erre a kérdésre Keresztelő János alázatával: Nem én vagyok... És nem mi vagyunk azok! Az egyház az élő és feltámadott Krisztus teste, tehát Ő maga az! E pontos kérdésfeltevésből következik, hogy a továbbiakban nem azt

kell megkérdeznünk, hogy milyen az egyház, hanem azt, hogy milyennek kell lennie. Joggal figyelmeztet Luther ebben a kérdésben: "Az egyház nem olyan egyszerű dolog, mint az Isten egyháza név." Attól, hogy egyháznak nevezik, hogy egyháznak tartja magát, még nem biztos, hogy egyház.

A "Diakóniai Teológia" képviselői kategórikusan elutasították "Az egyház a gyülekezetekben él" közismert tételét. Ma egy lépéssel még ennél is tovább kell mennünk. Az első tétel ui. így hangzik: Az egyház a gyülekezet és a gyülekezet az egyház! A Szentírásban egy kifejezéssel találkozunk: EKKLÉSZIA. Az egyház a gyülekezetet, a gyülekezet az egyházat jelenti. Ez az Ágostai Hitvallás megfogalmazása szerint is így van: "Az egyház a szentek gyülekezete."

A reformáció – éppen a félreérthetőség miatt – tudatosan kerüli az egyház kifejezést. Luther is gyakrabban használja a gyülekezet kifejezést, amikor a reformációi híveit "a velünk lévő gyülekezetek" névvel említi. Az egyház nem a hatalommal vagy bármilyen jószándékkal összekapcsolt és egybetartott gyülekezetek képződménye, hanem minden gyülekezet külön-külön az. Gondoljunk csak Luther SEKRESTYE-imádságára, ahol a lelkipásztort, mint püspököt, a püspököt, mint lelkipásztort említi. Emögött tételünk igazolását kell látnunk: A gyülekezet az egyház! Az Újtestamentumban Pál apostol ilyen értelemben beszél "Krisztus minden gyülekezetéről" (Rm 16,16), illetve Judea keresztyén egyházairól (azaz gyülekezeteiről) (Gal 1,22).

A reálprezencia, azaz a Krisztus személyes jelenléte nemcsak az igében és a szentségekben, hanem a testvéri beszélgetésben és vigasztalásban is adott, ahogyan ezt már említettük: Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevedben, ott vagyok közöttük. (V. ö. Emmausi tanítványok!) Krisztus nem szakítható részekre, de nem is részekből tevődik össze! Minden gyülekezet a teljes Krisztust kapta és kapja. Ahol pedig Ő maga jelen van, ott az egyház teljes valóságában jelen van!

2

Az evangéliumokban mindössze két helyen fordul elő az "EKKLÉSZIA" kifejezés, mindkettő Máténál. Az írástudók és az írásmagyarázók számára későbbi betoldás, nekünk azonban ezzel együtt Isten szent igéje, amelyre érdemes odafigyelnünk, mert lényeges tudnivalókat fogalmaznak meg témánk tekintetében.

Máté 16,18-ban Péter közismert vallástétele hangzik. Erre a biztonyságtételre feleli Jézus: "Te Péter vagy, és én ezen a kösziklán építem fel egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta." Az említett köszikla természetesen nem Péter, de mégcsak nem is Péter hite, hanem az az ige, amelyet Isten ezúttal Péter szájába adott. Az egyház tehát nem emberre vagy emberekre, nem ember vagy emberek hitére, hanem az ígére építettett és építtetik! Ez az ige valóban, mint szikla áll, úgy, amint meg van írva! AKI EZEN A SZENT IGÉN ÁLL, AZ AZ

EGYHÁZ! "Most újból visszatérünk az evangéliumra." Evangélikus gyülekezeteink sziklaszilárd fundamentumát ásta meg a reformátor ezzel a kijelentéssel.

"Sok, aki tanítani mer, de kevés a tudó. — Sok, akit csábit az Isten útja, de kevés, kit Ő szemelt ki rá. — Nem a prófétái a szelleme. Isten ír, ő csak hordja a betűt." Németh László gyönyörű sorai Péterre és a minden kor Péterére is vonatkoznak! Hiszen nem test és vér fedte ezt fel Péter előtt, hanem maga a mennyei Atya. Az IGE ISTENNÉL volt és ISTEN VOLT AZ IGE. Igen, az IGE, amelyet az emberek ugyan megvetettek, de szegeletkövé lett és csodálatos a szemünkben. "Te vagy a Krisztus, az élő Isten fia." Ez nem egyszerűen Péter vallástétele. Ez az IGE! Többnyire az ige egyházáról vagy az ige és a szentségek egyházáról szoktunk beszélni. A második tétel ezekután így hangzik: **AZ IGE AZ EGYHÁZ FUNDAMENTUMA. MAGA AZ IGE ÉS A SZENTSEGEK AZ EGYHÁZ.** Az egyház ott van, ahol az evangéliumot tisztán és igazán hirdetik, hogy a szentségekkel együtt aktivitást teremtsen a Szentlélek ereje által.

"A romlás mindig akkor és ott következik be, ahol Isten szent igéjének a szolgálói nem az igét, nem a betűt hordják, hanem emberi tanításokat és rendelkezéseket agyalnak ki, hogy ezekkel a hullákkal, enciklikákkal, zsinati határozatokkal és körlevelekkel tömjék tele a hinni akaró emberek fejét.

"Isten senkinek sem adja Lelkét vagy kegyelmét másképpen, csak a megelőzően hirdetett igében vagy igével. Így tudunk őrizkedni a rajongóktól, akik éles különbséget akarnak tenni Lélek és betű között, miközben azzal dicsekesznek, hogy ige nélkül is megkapták a Lelket. Mert a pápaság is merő rajongás, amikor a pápa azzal dicsekszik, hogy 'minden jog benne van szíve kamrájában', s amit ő gondol és parancsol egyházában, az akkor is Lélek és jog, ha a Szentírással vagy a hirdetett igével ellenkezik. Ezért kell nekünk erősen megmaradnunk abban, hogy Isten velünk emberekkel csak a hirdetett igében és a szentségben akar találkozni. Maga az ördög mindaz, amit ilyen ige és szentség nélkül Lélek gyanánt magasztalnak. A Lelket egyetlen próféta sem kapta meg a Tízparancsolat nélkül vagy azok keretén kívül, sem Illés, sem Elizeus. Keresztelő János nem fogant meg Gábrriel angyal előző igéje nélkül és Mária hangja nélkül nem repesett anyja méhében! Péter azt vallja: A próféták 'nem ember akaratából', hanem 'a Szentlélek indítására jövendöltek, de mint Isten szent emberei' és a szóbeli ige nélkül nem voltak szentek s még kevésbé indította őket szólásra a Szentlélek, amíg nem voltak szentek. Mert akkor voltak szentek — mondja — amikor a Szentlélek szólt általuk." Ez volt Luther! (Schmalkaldenki cikkek — A gyónás — Konkordia könyv 39-40 old.)

A másik evangéliumi igehely Mt 18,17 Kk, amely az új fordításban a "Testvériség a gyülekezetben" címet kapta. "Ha vétkezik a te atyádfia..." Ismerjük a sorrendet. A négy szemközti, majd tanúk előtti intés után következik: "Mondd meg a gyüleke-

TANULMÁNYOK

zetnek!" Azaz: Mondd meg az egyháznak! Az evangéliumok szerint tehát a legmagasabb fórum a gyülekezet. (Harmadik tétel.) Főlöszleges Canossát járunk, illetve fölutzagatunk. Több kérdést kell feltennünk ezek után.

Vajon nem sietünk-e sok esetben ezzel a bizonyos megmondással? Megvannak-e a stációk? Meggondolandó lehet mindannyiunk számára az egyik bölcs tanár élettapasztalata: "Diákjaimat sohasem szégyeníttem meg nyilvánosan. Először mindig négy szemközt figyelmeztetem őket és ez többnyire elégnek bizonyul." Aki az oltár és a gyülekezet felé veszi az irányt, annak – ha panasa van – előbb egy kis kitérőt kell tennie az ige szerint. E dolgozat írása közben lelkiismeretet nyugtalanító számomra is a kérdés: Megtettem-e minden utat, amikor most a gyülekezet elé lépek?!

Ugyanakkor mindig voltak és vannak olyanok is, akik ezt a szent kálváriát többszörösen végigjárták már. Szóltak négy szemközt, szóltak tanúk előtt is. Nem vehetjük tőlük rossznéven, ha ezek után a gyülekezet előtt vagy nyílt levélben mondják el panaszukat. Hadd legyek itt most egészen személyes! Nem a szereplési vágytól hajtva, nem feltűnési viselkedéstől vezérelve vállaltam el ezt a mai, erőmet és tehetségemet meghaladó feladatot, hanem ehhez a bizonyos harmadik stációhoz való megérkezés miatt: Mondd meg a gyülekezetnek!

Tudjuk, hogy gyülekezeteinkben nem kevés azoknak száma, akik szerint legfontosabb a békesség. Minek ez az állandó vitatkozás és veszekedés? A gyülekezetekben kezdetben békesség volt (Acta 9,31) és Pál szerint is a vitatkozás testvérek között nem szokás (1. Kor. 11,16). Csak magunknak ártunk vele! – A választ Luther már megadta: "Elhallgattassák-e Isten igéje a jó békesség érdekében? A test békessége többet érne, mint a hit, lelkiismeret, üdvösség vagy Krisztus dicsősége? Isten igéje és az emberi struktúrák és előírások mindenkor kibékíthetetlen ellentétben és harcban vannak egymással. "Itt nincs és nem lehetséges semmiféle paktum. Isten és Béliál között? S ha mi elhallgatnánk is, megteremtődne-e a békesség, amikor a békétlenség bennünk és körülöttünk van? "Békesség, békesség és nincsen békesség...!"

Véleményünk szerint végzetes úttévesztés a hallgatás, az elhallgatás. Ebben az elhallgatásban a gyülekezet megkerülése történik, ami ugyanolyan súlyos bűn, mint amikor az oltár felé igyekvő panaszosát kerüli el. Ez a hallgatás a "külső sötétség" amelyről Jézus olyan gyakran beszélt. A gyülekezetben mennyegzői ruhával nem rendelkező példázatbeli barátunk hallgatott. Méltó helyére került, a külső sötétségre! Napjainkban sokan önkéntes lelki öngyilkossággal vállalják ezt a külső sötétséget: "Otthon is tudok imádkozni." Az a bizonyos belső szoba valóban otthon van, de a keresztyén embernek a gyülekezet az igazi otthona. Negyedik tétel: Gyülekezeteknél nincs üdvösség! Erre utal Lukács is, amikor az első gyülekezetekről szóló tudósítást így fejezi be: "Az Úr pedig napról-napra

növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel." Az "egyházon kívül nincs üdvösség" közismert tételt ilyen értelemben kell kimon-
danunk.

Az eddigiekből világosan következik, hogy az egyház meg-
újulásán a gyülekezetek megújulását kell értenünk. (Ötödik
tétel.) Az igazi nagy bajok a gyülekezetekben vannak! Ezzel
nem akarjuk vezetőinkről a felelősséget elhárítani, bűnük
súlyát kisebbíteni, de azt határozottan állíthatjuk, hogy
téves az a – múltban is gyakran hangoztatott – nézet, mely
szerint a gyülekezetekben minden rendben van, csak a struktúra
a hibás. Sok gyülekezetünk él még ma is a "külső sötétség"
állapotában, azaz hallgatnak és elhallgatnak. Nem azokat kell
leinteni, akik szólnak, tudván tudva, hogy szavuk pusztába
kiáltó szó! Inkább a sok "néma leventét" kellene szóra bír-
nunk! Vétkesek közt cinkos, aki néma!

Hatodik tétel: A gyülekezeteknek egyenként kell megújul-
niuk! János apostol nem körlevelet küldött a hét Kisázsiaiában
élő gyülekezetnek. Ő még tudta, hogy a Szentlélek nem az egyes
gyülekezetek, hanem a Krisztusban hívők összekapcsolásával
teremt egyházat. A korinthusi gyülekezetnek nem az volt a
baja, hogy nem volt egységben a rómaival, hanem az, hogy pár-
toskodott és erkölcsileg lezüllött. Pál semmit nem tett azért,
hogy a korinthusi gyülekezet egységbe kerüljön a rómaival, de
azért sokat fáradozott, hogy a pártoskodó Korinthusban meg-
teremtődjék az egység. Ef. 5,27-ben az apostol a gyülekezet
foltjairól és ráncairól beszél. A megújulási programunkból
ezért nem maradhat ki a gyülekezetenkénti folttisztítás és a
ráncsimítás.

3

A Szentlélek tüzeiben égő reformáció harcos évtizedeiben
két olyan hitvallás is született, amely témánk szempontjából
figyelmet érdemel. Az 1530-ban elfogadott Ágostai Hitvallás,
valamint az 1537-ben Luther által megfogalmazott Schmalkaldeni
cikkek. Kezdjük az utóbbival. "Az egyház" címszó alatt ezt
olvassuk: "Nem ismerjük el, hogy a pápisták az egyház. Ez nem
igaz! Hallani sem akarunk arról, amit az egyház nevében paran-
csolnak vagy tiltanak. Mert – Istennek hála! – a hétéves gyer-
mek is tudja, hogy mi az egyház: A szent hívők és 'azok a bá-
ránykák, akik hallgatják Pásztoruk hangját'. (János 10,3)
A gyermekek ugyanis így imádkoznak: Hiszek a szent keresztyén
egyházban'. És nem karíngék, a tonzurák, hosszú köntösök és
egyéb szertartások teszik szentté az egyházat, amiket a Szent-
írással ellentétben kiagyaltak, hanem Isten ígéje és az igaz
hit." Hitvallását ma a reformátor nyilván így kezdené: Nem
ismerjük el, hogy a struktúra az egyház... (Hetedik tétel.)
Mély bibliai igazság és teológiai mélység van abban, hogy
Luther az egyházzól szóló részben kisgyermeket emleget.
Zsinatoló helyeken (Tridenttől Budapestig) a bejárati ajtó

főlé ezt az ígét kellene kitűzni: Ha olyanok nem lesztek, mint a kisgyermek, nem mehettek be az én országomba...

Vezetők és vezetettek gyakran összetévesztik Isten kegyelmét az éppen hatalom lévő emberek kegyével. Régi dal már ez is. Egymástól fogadnak el dicsőséget, de az Istentől származó dicsőséget nem keresik, nem igénylik, nem fogadják el. Pedig a gyülekezet, az egyház nem a kegyeltek, hanem a kegyelembe fogadottak közössége. Hazug és hamis hang, amikor lelkes, püspök így beszél: "gyülekezetem" "egyházam". A gyülekezet, az egyház Krisztusé! Ő ül a mindenható Atya jobbján, Ő Izrael hú pásztora, a nyáj az Ő tulajdona. Neveltséges, hogy egyesek még ma sem tudják megkülönböztetni a karám kerítését a nyájtól, a béreseket a jó Pásztortól. A gyülekezetek pásztor-püspökökre, legeltető lalkészekre várnak. Vessünk véget ennek a hamleti "A király nincs a testnél" állapotnak. Várnak ránk a szigetek, mert Isten Krisztus lába elé vetett minden méltóságot és hatalmat, minden erőt és uralmat. (Ef. 1,21-22)

Péternek egykor hármas feladatot adott Jézus ott a Genézreti tó partján: Legeltesd, őrizd, legeltesd az én juhaimat! Nem öncélú, fölösleges ismétlés az "Őrizd az én juhaimat!" után ismételten elhangzó kérés: Legeltesd! Az "Őrizd"-ből ui. nagyon gyorsan és könnyen lehet eljutni az "urald"-hoz! Pál apostol így búcsúzik az efezusi vénektől: "Viseljetek gondot magatokra és az egész nyájra, legeltessetek Isten egyházát!" (Acta 20,28) Egyetlen szó sincs itt arról, hogy kerítsétek be őket, osszátok föl magatok között őket, tartásatok rajtuk a kezeteiket...

Mi az egyház? — teszi föl a kérdést az Ágostai Hitvallás. Felelet: "Az egyház valójában a szentek és az igazán hívők gyülekezete. De mivel ebben az életben sok képmutató és gonosz él közepük keveredve, ezért a szentségekkel akkor is szabad élni, ha gonoszok szolgáltatók ki. Krisztus mondása szerint: 'Mózes székében ülnek az írástudók és a farizeusok. Amit tehát mondanak, azt tegyétek meg és tartásatok meg, de cselekedeteiket ne kövessétek, mert mondják, de nem teszik.' Mind a szentségnek, mind az igének Krisztus rendelése és parancsa folytán van hatóereje, még akkor is, ha gonoszok szolgálnak velük." — Ahogyan ui. az ige hatóereje független a hívő hitétől, úgy a gonosz gonoszságától is az. Ne legyünk újra donatisták, akik a méltatlan egyházi személyek szolgálatát hatástalannak és érvénytelennek tartották.

De az Úr ezen méltatlan szolgálóira is érvényes az, amit az evangélium és a szentségek szolgálatáról a korábbiakban már megállapítottunk. Nevezetesen, hogy tisztán és igazán kell az ígét hirdetniük és a szentségeket pedig helyesen kell kiszolgáltatóknak. Az előbbiekből tehát nem következik, hogy a gonoszoknak és a képmutatóknak ezt mondjuk: Csak így tovább, Barátom (?), hiszen az ige és a szentségek majd úgyis megteszik a magukét! Továbbá helytelenítjük a struktúra szűnyogszűrő-tevenyelő gyakorlatát, amikor a rend nevében egyeseket

egy befizetési kötelezettség vagy jelentés elmaradása miatt elmarasztal, ugyanakkor a hazug és hamis ígéhirdetések és megnyilatkozások sorozatát a rosszul értelmezett demokrácia szent nevében eltűri, sőt még védelmezi is. Nyolcadik tétel: Az evangélium primátusát sértő egyházi szolgálatok nem hatások, nem érvényesek és nem törvényesek!

4

Az újtestamentumi teológia szerint az egyháznak nevezett folyó két forrásból ered. Kétféle ösgyülekezetről tudunk: a galileai és a jeruzsálemi. Az előbbi a feltámadott Urat Emberfiaként, az utóbbi az eljött Messiásként tisztelte. Pogányokból lett keresztyének és zsidókból lett keresztyének. Az Atyának és a Fiúnak a Lelke tehát nem sablonokkal és bevált receptekkel dolgozik.

Kezdetben az ösgyülekezet nem számított jelentős közösségnek. Tudjuk, hogy a Szentírás négy alapvetően fontos képpel szemlélteti az egyház misztériumát: a pásztor és a nyáj, a fundamentum és a ház, a fő és a test, a völgeány és a menyasszony. Erről már többször beszéltünk, így most csak megemlítem őket. Ezen kívül azonban vannak más képek és kifejezések, amelyek sokatmondóak az ösgyülekezettel kapcsolatban. Ilyenekre gondolunk: a tizenkettő, a kicsiny nyáj, a kiválasztottak, a szentek, a szegények (amely – ha igaz – az eredeti szóhasználat értelmében kegyességet jelentett), a Lélek első zsongájának boldog birtokosai, gyülekezet. Ha megpróbálunk ezekre a kifejezésekre egy kicsit ráhangolódni, akkor nyilvánvalóvá lesz számunkra, hogy az ösgyülekezet "kevés kovász" volt. Nem egy rekord méretű óriáshal, hanem csak egy méretes keszeg!

A második generációhoz tartozó Lukács evangéliumában, ill. Cselekedetek könyvében változik a kép. A gyülekezetek növekednek, szaporodnak. Mivel a történelemben egyetlen emberi közösség sem maradhat fenn rend, törvény és erkölcs nélkül, így az első keresztyén gyülekezetekben is fokozatosan kialakultak bizonyos szokások, szabályok, tehát a gyülekezet struktúrája. Mindez három lépésben ment végbe: 1. Kialakult az egyes gyülekezetek rendje. 2. Kialakult az egyes gyülekezetek közötti rend. 3. Végül kialakult az egyes gyülekezetnek az összgyülekezethez való rendje.

Az indulás boldog pillanatában a gyülekezet rendje a Krisztustól tanult rend volt. Később azonban egy-egy kiemelkedő karizmatikus személy szolgálatát hivatalként és hatalomként is értelmezte, aki tekintélyével a gyülekezet meghatározó egyéniségévé vált. A "fejlődés" következő láncszeme az volt, hogy az így létrejött gyülekezet előtti tekintélyét a többi gyülekezetekre is kiterjesztette. Végül az egészre rátette a kezét. Így jutottunk el a "Nézd, hogyan szeretik egymást!"-ből kiindulva a "Nézd, hogyan hatalmaskodnak és uralkodnak"-ig!

Ezt a folyamatot ma sokan megkérdőjelezzik. Egyesek az egyház bűnbeesésének tartják. A századforduló tájékán Rudolf Sohm és Adolf Harnack erről folytatott teológiai vitát. Ez a probléma napjainkig nincs megnyugtatóan megoldva. A kérdés továbbra is kérdés maradt. Mindenki tudja, hogy Jézus gyülekezete, az ősgyülekezet, nem azonos azzal az egyházzal amely belőle kialakult. Harnack szerint nem kell félnünk a struktúrától, hiszen már az ősgyülekezetnek is volt egy bizonyos rendje, amelyet szigorúan követett. Ez igaz. Csakhogy ez a rend a Jézus-élmény közelsége miatt Urunk és Megváltónk "karizmatikus" kisugárzása volt. Később szerepcsere történt. A gyülekezetekben megjelent a saját szín, s ettől kezdve a keresztyének önmagukat kezdték keresni és nem az Urat. Visszaestünk az őshibába: "Én az Atyám nevében jöttem, mégse fogadtatok be," — mondja Jézus a zsidóknak. "Ha más a maga nevében jön, azt befogadjátok." Az ördög mindig kever egy színt. Volt idő, amikor az egész világ római katolikus volt. Volt idő, amikor nálunk minden diakónia volt. Ma ne tarts egyházi fórumon előadást, ha legalább egyszer nem tudod kimondani: spiritualitás. Ördögi színek és szagok kavalkádja! Kilencedik tétel: Az egyház struktúrájában túllépte önmagát. Keresnivalónk már csak a gyülekezetekben vannak.

Jézus példázataiban gyakran szól arról, hogy csak az Urat váró szüntelen készenlétben lehetséges hűségesen szolgálnunk. Ahol ez az Úrra néző éberség megszűnik, ott végetér a szolgálat, megszűnik a gyülekezet. Az egyén, az egyéni kiteljesedése kezdetét veszi, hamis útra tévedünk. Aki szolgálatát az élet kihívásaihoz igazítja, az célt tévesztett. Luther ismételtlen arra emlékezteti a keresztyéneket, hogy Isten ígéje szerint kell cselekedniük. Az ige pedig mindig világos és egyértelmű útmutatást ad: "Ahová én megyek, oda tudjátok az utat." (János 14,4)

A búzámag a földbe esett. "A kínba még csak most fogunk mi restek, de te már aláírtad művedet. Mint gondolatjel, vízszintes a tested..." — idézhetnénk Jézusra vonatkoztatva a költő szavait. "Ő, mily csodás szeretet, amely Téged a Golgotára vezet! Míg én járok e világ örömeiben, Te vérzel értem!" A gyülekezet élete a KRISZTUS-MAG. Se több, se kevesebb ne legyen! Szolgálatunk ebből a magból növekedik. A gyülekezet nem azért van a világban, hogy a világ és a mindenkori társadalom elvárásait kiszolgálja, hanem hogy a Krisztust kövesse. Az adógarassal kapcsolatban kétirányú elkötelezettséget tanítanak egyes teológusok. Máté 17,24-ből azonban kitűnik, hogy az adófizetési a fiak számára idegen terület. Istennek kell megadnunk azt, ami az Istené! Idegenekké lesznek a fiak, ha hatalmi érdekből (pápaság), vagy hatalmi kényszerből (diakóniai teológia) a császárnak is adakoznak.

Az egyháztörténetet vizsgálva arra az eredményre jutunk, hogy az Úrra néző és Urat váró felelősség sohasem általában és egészében nyilvánult meg az egyházban az idők folyamán, hanem mindig egy-egy Krisztus szeretetétől szorongatott személyhez és az e személyhez csatlakozó kisebb-nagyobb csoportokhoz, tehát nem a többséghez, hanem a maradékhoz kapcsolódóan! Meglepően hangzik, de igaz: Az egyház kétezereves történelme folyamán alig volt egyház. (Tizedik tétel.) Sőt: Gyakran éle-
sebben fordult szembe az Úr nevében jövőkkel, mint az adott világ, a mindenkori társadalom. A humanizmus vagy a felvilágosodás világi irányzatok voltak, mégis lendítő erővel dagasztották meg az egyház hajójának kókadtt vitorláit. Eközben pedig a hivatalos egyház retrográd erőnek bizonyult. Gondoljunk csak az Aranyos Bibliát kinyomtatató Kis Miklós eklézsia-megkövetésére, a honi történelmet és földrajzot megalkotó pietista Bél Mátyás zaklatásaira, vagy az akácot és lucernát meghonosító felvilágosult Tessedik Sámuel szarvasi lelkész-társa által történő tönkretevésére! Kis, Bél, Tessedik lettek volna a széthúzó? Nem amazok voltak a kirekesztők?

A sokat emlegetett elmúlt negyven évről csak röviden szabad szólnunk. "Elharcosaink" kezdetben tragikus, majd egyre komikusabbá váló működéséről többé ne essék szó. Nem volna méltó hozzánk, ha az "Azoknak lett igazuk" című cikk egykori bűszke hangzatosítáival szemben ma írának meg ellencikkünket "Mégsem azoknak lett igazuk" címmel. Ítélni az Úr! Ordass Lajos püspök megalkuvást nem ismerő keresztyén következetessége, Sztéhló Gábor szeretettől vezérelt mentőakciója, vagy Kendeh György, Böröcz Sándor életének és szolgálatának sok keserves kálváriája tanúsítják: A legnehezebb időkben is voltak felelősséggel megáldott szolgatársaink az Úrban!

"Mert ti, testvéreim, hasonlóvá lettetek az Isten gyülekezetéhez, amelyek Judeában vannak és a Krisztus Jézusban hisznek, mivel ugyanazokat szenvedtetek ti is a saját népetektől, mint azok a zsidóktól. Ezek megölték az Úr Jézust, ugyanúgy, mint a prófétákat, üldözték minket is, az Istennek sem tetszenek és ellenségei minden embernek, akadályoznak bennünket abban is, hogy prédikáljunk a pogányoknak, hogy üdvözüljenek. Így tesztek mindenkor bűneiket. De utol is érte őket az Isten haragja végérvényesen!" (1. Thessz. 2,14-16.)

Két püspöki megnyilatkozással szeretném dolgozatomat befejezni. Az egyik abból az időből való, amikor születtem, a másik akkor keletkezett, amikor lelkész lettem. Tehát 48 évvel ezelőtt az egyik, 25 évvel ezelőtti a másik. Többen, akik itt vagyunk, a gyenesi lelkészkonferenciáról érkeztünk meg erre a testvéri találkozóra. Egyik lelkésztestvérem meg-

jegyezte: Kiváncsi leszek a különbségre. Ez a két idézet itt és most kézzelfoghatóvá teszi mindannyiunk számára a különbséget. Úgy szeretnék rámutatni erre a különbségre, mint ahogyan Jézus megmutatta sebeit Tamásnak. Íme a két idézet. A második világháború befejezésekor így vallott az egyházzól egyik evangélikus püspökünk:

"Szeretném ma összefogni minden ember lelkét. Azét is, aki az egyházért féltő szívvel aggódik. Azét is, aki pusztulásáért hevül. Szeretnék mindenkit kézzel fogva felvezetni egy minde-nak fölé emelkedő hegyromra. Oda, ahol nem dühöng a szél és ahol rendíthetetlenül áll az időtlen időkkel dacoló magas bérc. Onnan alátékintենék a föld templomaira. Minden kereszt-nyén templomra. Némelyike ezer éve, másika tegnap épült. Világnézetek váltogatták egymást sűrű egymásutánban, hit és hitetlenség hullámai torlódtak egymásra, de — különös — temp-lomot minden korban építettek. Ezeket a templomokat gondolat-ban összekötném egy fonállal. Világot átfogó hálót ábrázolna. Isten Országának haldját! Egy szem sem hiányzik belőle, körül-zárja a megkereszteltek világát.

Azután cdafordulnék azokhoz, akik az egyház pusztulását kívánják. Megkérdezném tőlük: Mondjátok! Valóban azt hiszitek, kétezer éven át szüntelenül csak tévedtek és ti vagytok az elsők, akik a helyes útra léptek? Meg kell tudnotok, hogy az egyház majd akkor is áll még, amikor az általatok támasztott művihar hullámai utolsóig mind elülnek.

És nektek csüggedőknek ezt mondanám: Gondoljátok-e, hogy Isten, aki a végtelen múltban egyházat alapított, azt örök időkre szánta, most pedig kihullatja kezéből? Az idők vihara ne rémítsen hát meg, sőt minél jobban dühöng, annál hangosab-ban mondjátok el meggyőződésedeteket, az anyaszentegyház ősi hitvallásával: Hiszek a Szentlélekben egy közönséges keresz-tyén anyaszentegyházat... És az örök életet. Így, igen: az egyházat és abban az örök életet!" (Ordass Lajos: Az egyház azért van, hogy vihart álljon.)

"Hozzá tartozik az elmúlt húsz, illetőleg tíz esztendő jellemzéséhez néhány mítosznek a szertefoszlása. Nyugodtan merem mondani, hogy mítosztalanítás. folyt egyházunkban. Ezeknek a mítoszoknak a szertefoszlása segítette egyházunk egészséges életének és szolgálatának kialakítását, de úgy is mondhatom, hogy szolgálatunk segítette ezeknek a mítoszoknak a köddé válását.

Egyik ilyen mítosz volt egyházunkban — de bizonyos csoportok körében hazánkban — az a felfogás, hogy a szocializmus gazdasági, politikai és társadalmi rendje nem tud megszilár-dulni, az csak átmeneti és bukásra van ítélve. Ebből a mítosz-ból kifolyólag egyes csoportok az egyházban nem akartak beren-dezkedni a szocializmusban, úgy látták, hogy átmeneti időről van szó, amelyből az egyházat át kell menteni a szocializmus utáni időszekra. Ez a mítosz fel nem mértető károkat okozott egyes lelkészek és gyülekezetek életében, mert ahelyett, hogy

minden energiát, teológiai tudást és egyházpolitikai eszmélődést felhasználtak volna arra, hogy átgondolják teológiailag és egyházpolitikaikailag az egyháznak a szocializmushoz való viszonyát és a szocializmusban való szolgálatát, erejüket e mítosz jegyében elfecsérelték. Több gyülekezetünk élete azért szegényedett meg és vált gyakran céltalanná, mert önmagát akarta menteni valamiféle mesevilágba, ahelyett, hogy szolgált volna az evangélium erejével és a hitből fakadó szeretet áldozatával. Aki pedig a holnapba akarja átmenteni a Magyarországi Evangélikus Egyházat, annak nem szabad elfelejtenie, hogy holnap is szocializmus lesz Magyarországon és az egyháznak holnap is a szocializmusban kell élnie és szolgálnia. A mi népünk ugyanis a baráti népekkel együtt sok akadályt legyőzve egyre jobban ki fogja építeni a szocializmus rendjét és aki ennek ellenkezőjével számol az mítoszokból, vagyis meséből él." (Káldy Zoltán: Új úton 86-87. oldal)

Lám! 1945 táján lehetett úgy biznyságot tenni, hogy az fél évszázad múltával is megállja a helyét. 1968-ban is lehetett volna... Amikor ezt a két megnyilatkozást egymásután többször is elolvastam, lélekben térdre borultam: Uram, irgalmazz! Krisztus kegyelmezz! Uram, irgalmazz! Tamás mondatával kell ma imádkoznunk: "Én Uram és én Istenem!" Jó okunk van arra, hogy most ne a struktúra által vezényelt úton menjünk tovább, mert ez az ún. "új út" már megint a régi, amelyen az egyház mindig babyloni fogságba jut. Ezért most újból visszatérünk az evangéliumra. A keskeny ösvényre tesszük a lábunkat. Akkor is, ha sok keresztje van! Akkor is, ha egyedül maradunk! A tizenegyedik tétel legyen ez a lutheri mondat: "Most újból visszatérünk az evangéliumra." Az utolsó tétel pedig még ennél is rövidebb, mindössze egyetlen szó csupán: Ezért! Sapienti sat!

7

Végezetül hadd soroljam fel a 12 megbeszélendő tételt magyarázó szöveg nélkül:

1. Az egyház a gyülekezet és a gyülekezet az egyház.
2. Az ige az egyház fundamentuma.
3. A legmagasabb fórum a gyülekezet.
4. Gyülekezeten kívül nincs üdvösség.
5. Az egyház megújulásán a gyülekezetek megújulását kell értenünk.
6. A gyülekezeteknek egyenként kell megújulniuk.
7. Nem ismerjük el, hogy a struktúra az egyház.
8. Az evangélium primátusát sértő egyházi szolgálatok nem hatásosak, nem érvényesek és nem törvényesek.
9. Az egyház struktúrájában túllépte önmagát. Keresnivalónk már csak a gyülekezetekben vannak.

TANULMÁNYOK

10. Az egyház kétezeréves történelme során alig volt egyház.
11. Most újból visszatérünk az evangéliumra.
12. Ezért!

(A sok hozzászólás közlését lapunk terjedelme
nem teszi lehetővé.)

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

A KERESZTYÉN IGAZSÁG 1993. nyári számában (új folyam 18. szám) "Az abortusz és a hívő ember" címen közölték írásomat, egy bekezdés kivételével.

Úgy látszik, nem emeltem ki eléggé, hogy ez a kihagyott rész a cikk veleje, Istentől kapott üzenet. Nagy jobbitási igyekezetünk szelmalomharcai között a tudományos érvek, bibliai versek magukban legtöbbször eredménytelenek. Bizonyára tapasztaltuk, hogy kritikus kérdésekre, kritikus élethelyzetekben Isten élő igéje választ ad, világosságot derít és erőt közöl. Így volt ez velem is, ezért kérem, hogy e néhány sorral a kihagyott szakaszt, amelyet mellékelek, pótlólag közölni szíveskedjenek.

Budapest, 1993. június 29.

Tisztelettel:

Győriné dr. Drenyovszky Irén s. k.

"Amikor Kendeh György nagytiszteletű úr a novemberi előadásra felkért, telefonja éppen bibliaolvasás közben talált. A II. Kir. 6,24-7,20-ig olvastam. Elemi erővel hatott rám Isten üzenete, Ő a mi problémáinkat gyökeresen oldja meg. Benhadad arám király hosszas ostrom alatt tartotta Samáriát. Oriási éhínség és nagy drágaság volt. Egy asszony segítségért kiáltott Samária királyához. Panasza az volt, hogy asszonytársa megszegte az alkut, az ő fiát már megfőzték, megették, az meg eldugta a sajátját. A király ezt hallva, megszagatta ruháját, alatta zsákruha volt, jeléül, hogy imádkozó ember lehetett. Teljes kétségbe esése az Úr embere, Elizeus iránti haragra fordult. "Látod, ilyen baj származott az Úrtól! Miért várjak még tovább az Úrra?" Pedig ekkor már folyamatban volt az Isten szabadítása. Az arám tábor harci kocsik, lovak és

nagy haderő robogását hallotta, és bár valójában nem jött ellenség, elmenekültek, minden kincsüket, élelmüket otthagya. Mindezt a szabadulást azonban csak néhány, a városból kirekesztett bélpoklos fedezte fel. Előbb csak maguknak tartották meg, amit szerezhettek; majd rászánták magukat, hogy elmondják az örömhírt a királyi palotában is. Nem ismerünk rá a történetbeli két asszony gyermekeik életére kötött alkujában a mai magzatok méhen belüli elpusztítására? Nem veszítették-e el sokan kitartásukat az imádkozásban, mint a samáriai király? Nem akarjuk-e megtartani csak magunknak az Isten szabadításának és gondoskodásának jó hírét, mint azok a bélpoklosok?"

Exegetikailag a hivatkozott igehelynek sokrétű mondanivalója van, s csak nagyon áttételesen vonatkoztatható az abortuszra és gyermekvédelemre. Félremagyarázhatósága miatt maradt el. Szerző kívánságára e megjegyzéssel közöljük. (Szerk.)

K Ü S Z Ö N T J Ü K ISKOLÁINKAT!

Örömmel gondolunk az albertii gyülekezet most induló általános iskolájára, a békéscsabai gyülekezet most induló gimnáziumára, a régi Rudolf gimnáziumra,

együtt könyörgünk valamennyi intézményünkért:

óvodáinkért,

a bonyhádi, a budapest-deáktéri, a budapest-fasori, a nyíregyházai, az orosházai gimnáziumért, a soproni liceumért, a budapesti hittudományi akadémiaért.

Isten áldása kísérelje a növendékek és pedagógusok közös munkáját, a Szentlélek-Isten tegye gazdagon gyümölcstermővé a szülői ház és gyülekezetek felelős szolgálatát hazánk, népünk és egyházunk jó előmenetelére, — hitben, szeretetben és remény-ségben való gazdagodásra.

Erős vár a mi Istenünk!

EMLÉKEZÜNK

TIZENÖT ÉVE HALT MEG ORDASS LAJOS PÜSPÜK

Ittész János kőszegi lelkész igehirdetése
1993. augusztus 14-én Ordass Lajos sírjánál

Testvéreim, Isten igéjére figyelünk; a Márk írása szerinti evangélium 8. részének 34. és 35. versét olvasom:

"Jézus magához hívta a sokaságot tanítványaival együtt, és ezt mondta nekik: Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztségét, és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni életét, az elveszti, aki pedig elveszti az életét énért és az evangéliumért, az megmenti azt."

Szeretett Testvéreim!

Köszönjük, hogy meghallották az Ordass Lajos Baráti Kör hívó szavát. Ordass Lajosnak, a Bányai, majd később a Déli Egyházkerület volt főpásztorának halála évfordulóján eljöttek ide, hogy megemlékezzünk arról, aki a Jó Pásztor pásztoroltjaként, pásztorra akart lenni népének.

Különleges alkalom ez az óra. Nemcsak azért, mert a 15. évfordulóhoz érkezünk el, hanem azért is – és hadd legyek most egészen személyes –, mert olyan valaki végzi az igehirdetői szolgálatot, aki egyházunkban egy új generációnak a tagja. Nem annak a nemzedéknek vagyok a tagja, amelynek Ordass Lajos és kortársai tagjai voltak, illetve tagjai.

Nagy súllyal nehezedik rám a felelősség, hogy ezen az órán úgy emlékezzünk, hogy Isten igéje szólíthassa meg szívünket; és úgy vegyük számba örökségünket, hogy meglássuk maradandó értékét, és úgy tudjunk előre tekinteni, hogy Istennek Ordass Lajos személyében egyházunknak adott útmutatása biztos jövőbe vezető példává legyen számunkra. Isten igéjére figyelünk tehát, annak a szavára, aki mindnyájunknak jó Pásztor. Annak a Jézusnak a szavára figyelünk, akit Ordass Lajos is követni akart. Akinek követésében hű tanúvá, mártírrá lett.

Jézus Krisztus a felolvasott igében azokhoz szól, akik követni akarják őt. Szava tehát nem mindenkinek szól. Sokan vannak a világban, és sokan az egyházban is, akik nem első feladatként tartják számon, hogy Jézusnak engedelmeskedjenek. Én azt hiszem és azt vallom, hogy Ordass Lajos így, Jézusnak engedelmeskedve akart a rábizottaknak pásztorra lenni. Ezért kész volt áldozatot hozni, mártíromságot vállalni. Ez lett sokak számára botránkövé az ő életében. Ez a töretlen engedelmeskedni akarás Jézusnak sokakkal szembefordította őt, és sokakat szembefordított övele. Újra el kell mondanom, Testvéreim, hogy én azok közé tartozom, akik személy szerint nem

EMLÉKEZÜNK

hallgathatták Ordass Lajost, nem figyelhettek rá úgy, ahogyan sokan az itt állók közül is hallgathatták őt és figyelhettek rá. És mégis, nemzedékek határára is átérezhető a példájából áradó erő, mit jelent Jézust elszántan követni, Jézust követni bármi áron. Ez Ordass Lajos életében valóban azt jelentette: minden áron; az élete árán, a karrier árán, az előmenetel árán, a világ megbecsülésének az elvesztése árán, a külső békeség kockáztatása árán, csak Jézust követni. Jézus így hívta őt, és így hív bennünket is.

Hiába emlékezünk a néhai püspökre halála tizenöt éves fordulóján, ha csak arról tudnánk beszélni, hogy neki mit jelentett ez a hívó szó. Mit jelent nekünk? Mit jelent annak az egyháznak, amelyben élünk? Ordass öröksége nélkül nem léphetünk tovább a helyes úton. Meggyőződés, — és ezt ezen a helyen ki is akarom mondani —, nem tudunk továbbvezető utat találni egyházunkban, amíg Ordass útjára nem lépünk, mert Ordass Krisztus útját járta. Tehát, amikor Ordass példáján tájékozódunk, nem őt követjük, hanem Krisztus hívó szavát: Aki engem akar követni, vegye fel a keresztyét.

Így próbáljunk most együtt arról számot adni, azon eltöprengeni, hogy mit is jelent számunkra Ordass Lajos példája. Feldolgoztuk-e már vele kapcsolatos élményeinket? Megemésztettük-e már azokat az üzeneteket, amelyeket rajta keresztül adott nekünk az Úristen? Én úgy gondolom, hogy Ordass Lajos személye és a vele kapcsolatos magatartás nagyon sok evangélikus ember lelkiismeretét terheli. Nagyon sokan nem tudnak tőle szabadulni. Nem tudnak leszámolni ezekkel a gyötrő kérdésekkel, menekülnek előlük. Enélkül pedig nem tudunk továbblépni. Az én generációm is így van ezzel, az idősebbek még inkább.

A kereszthordozás terhét — önéletrajzi írásai is tanúsítják — nagyrészt az jelentette Ordass Lajos számára, hogy sokan elfordultak tőle; elhagyták őt, hogy magára maradt egyházában. Egy-két testvért, jóbarátot leszámítva, senki nem állt mellé. Messziről tisztelték talán, emlegették egy ideig, de vele közösséget nem vállaltak. Amikor Ordass Lajos kereszthordozására gondolunk, és benne a Jézus Krisztusnak engedelmeskedő lélek terheit vesszük számba, magunkról is számot kell adnunk. Talán magunk is növeltük ezeket a terheket. Volt, aki kerülte őt; volt, aki egy darabig legalábbis, nem kerülte, csak éppen letagadta, hogy kapcsolatot tart vele; volt, aki rimánkodott azért, hogy le ne leplezzék, el ne árulják, hogy nála találkoztak. Bizony, sokan, nagyon sokan pénzért, félelemből, mások az egyház fölé helyezett politikai érdekből magára hagyták őt. Pedig Krisztus — s ezt nem félek kimondani — Ordass oldalán állt. Ott állt, és akik nem Ordass oldalára álltak, azok Krisztus útjába álltak. Mert nincs útja Krisztusnak, s így egyháznak sem lehet, ahol az önmertés és önféltés kioltja az engedelmeség szándékát. Nincsen az egyháznak útja ott, ahol bármi is a Krisztusnak való engedelmeség elé kerül.

EMLÉKEZÜNK

Amikor teológiai hallgató voltam, sokszor hallottuk, hogy az egyház érdekében kell bizonyos dolgokat vállalnunk. Pedig mi az egyházat meg nem védhetjük! Az egyházat megvédi Krisztus, a szolgálknak az a dolga, hogy engedelmeskedjenek. S ezért a többit ráhagyhatják.

Ordass Lajos kereszthordozásának másik megrendítő és lenyűgöző vonása volt rendíthetetlensége. Azt nem hiszem, hogy ő kétségek nélküli lélek volt. Úgy képzelem el őt, s valószínűleg jól gondolom, hogy ő úgy vívódhatott, kínlódhatott — talán lelki testvéreivel, szolgatársai közül is némelyekkel megosztva ezt a kínt —, ahogyan Luther vívódott a worms-i birodalmi gyűlés idején. Számon tartjuk, hogyan állt oda Luther rendíthetetlenül, az erős várba menekülve, és ott szólva, amit rábízott az Isten. S rövid idő múltán, hogyan könnyörgött, jajongott wartburgi magányában: Ki vagy te, Márton, hogy neked kell szólni? A te dolgod ez? De mégis, amikor szólni kellett, szólt. Családtagok, közeli barátok, testvérei, akikkel Ordass megosztotta ezeket a "wartburgi gyötrelmeket", bizonyára tudják, hogy nem tévedek. Ez keresztyén életünk örök harca. A keresztyén ember nem úgy szilárd — ha az —, hogy soha nem töpreng, nem vívódik. A keresztyén ember harcban, küzdelemben edződik, és lesz szilárddá. Isten megadta nekem is, hogy magam is hasonló módon élhettem át a szilárdság nagy, felemelő békességét, és utána a kétségbeesett vívódás küzdelmét. A keresztyén ember szilárdsága, harca, küzdelme: Jézus győzelme szívünkön. Ezért olyan nagyszerű és vigasztaló, hogy amikor Ordass Lajos prédikációit, de még inkább napi útravaló-imádságait, meditációit olvassuk, láthatjuk, nem szégyelli fellépheteni a fátylat szívéből. Arcképéhez ez is hozzátartozik: töprengő, kérdező, bizonytalankodó ember. De amikor szól, akkor sziklaszilárd. Rendíthetetlen, mert tudja, hogy küldetése van. És küldetése nem az, hogy önmagát mentse, hanem az, hogy hűségesen tanúskodjék. Ez a mi mai kérdésünk is. Jézusról tanúskodunk-e mi? Vállaljuk-e küzdelmekben, harcokban, vitákban, nézeteltérésekben, személyes konfliktusokban, esetleg barátok és társak elfordulását is kockáztatva, ezt az áldozatot? Testvéreim, ne féljete a harctól! A szívben hordozott és felismert igazságot ki kell mondani. A megírt leveleket el kell küldeni. A megkínlódott gondolatokat ki kell mondani. Az álságos, hamis naivságot sutba kell dobni, mert ha Ordass példáján nem tanulunk (s másra kire is hivatkozhatnánk?!), akkor jaj lesz egyházunknak. Itt, Ordass Lajos sírja mellett kérlek benneteket, testvéreim, hogy álljatok be ebbe a szolgálatba. Ne féljete, nem maradtok egyedül. Lehet, hogy hivatalok lemállanak rólatok, álbarátok kezei csak legyintenek rátok, a szemekből tán könnyek sem hullnak értetek, de mellettetek ott van és ott marad Ő, aki arra méltat minket, hogy keresztjében osztozhatunk, és keresztünket magára veszi.

Az emlékezés óráján egy személyes emlékezetem is szeretném elmondani. Amikor teológus voltam, Ordassról nem nagyon beszéltek. Még az újra kitörő, nagy viharok előtt voltunk. Még csak a mélyben készülődött az a nagy vihar, amely a 60-as évek vége felé újra felkavarta az evangélikus egyház állóvizét. Felnemavatott teológusként mehettem fel egyszer a Márvány utcába. Házi öltözetben fogadott. És számomra, a fiatal, sokszor zúgolódó, vívódó, háborgó teológus számára rendkívül fontos volt a belőle áradó nyugalom és békeesség. Honnan volt ennek az embernek békeessége? Onnan, testvéreim, hogy a Krisztust követő tanítványnak megadja Isten ezt az ajándékot: a szív békeességét, mert hordozhatjuk keresztünket, de tudjuk mégis, hogy a kereszt Jézusé. "Övé a kereszt, miénk a kereszt békeessége." Talán ezért vagyunk mi olyan nyugtalanok, könnyen hergelhetők, zúgolódók, békétlenek. Mert ezt a titkot nem ismerjük még igazán, a hűséges tanítványnak azt a felismerését, hogy méltóság keresztet hordozni. És aki keresztet hordoz, annak a szívében, emberi értelmet meghaladó módon, a legnagyobb hatalom, az Isten békeessége uralkodik.

Elvesztette Ordass Lajos az életét? Vagy megmentette? Bizonyos értelemben elvesztette. Ne is tagadjuk. Hiszen éveket börtönben ülni: tragédia. Gyermekeket kínlóva nevelni: tragédia. Talán még azt is mondhatjuk, s kérem, ne vegye ezt senki zokon, hogy nemcsak a saját életét vesztette el, hanem az övéinek az életét is. Ők is, akarva-akaratlan át kellett, hogy vállaljanak ebből a keresztből valamit. Elvesztette az életét? Emberileg nézve: kudarcra ítélt élet. Kétszer szemétdombra vetve, kétszer kiközösítve, kétszer ugyanúgy megaláztatva, és utána évekig egyedül. Ki lehetett volna írni a Márvány utcába: elvesztegette az életét. Valóban így van ez? Hogy lehet az, hogy mi ezzel az Ordással nem tudunk leszámolni? És nem tudunk véget vetni a vele kapcsolatos gondolatainknak sem. Valahogy mindig előjön. Ha nevét nem is mondjuk ki, valahogy mégis közöttünk van. Némelyeket irritál, másoknak erőt ad. Elvesztegette életét? Igen, bizonyos értelemben, igen, és mégis újra kimondom: ha van és lesz a magyarországi evangélikus egyháznak jövője, az csak azon az úton érhető el, amelyen az első néhány lépést Ordass Lajos testvérünk tette meg. S ez nekünk is, számunkra is kereszt, ha másként is. Hozzánk nem csöngetnek éjjel, nem jön a fekete autó, és sok más dolgot sem fogunk elszenvedni. De a legnagyobb küzdelem azonos: önmagunkat kell legyőzni. Van-e nagyobb győzelem, mintha az ember önmagát tudja legyőzni?

Ezen az órán együttérző szeretettel állunk itt a néhai püspök sírja körül, és gondolunk egy másik budapesti temetőben lévő sírra is, amelyben két napja Ordass Lajos elsőszülött gyermeke: Ordass Barnabás nyugszik. Együtt vagyunk a családdal, együtt Isten előtt, kérve, hogy ő vegye le rólunk szívünk fájalmát, a gyász szomorúságát.

EMLÉKEZÜNK

Bizonyára sokan olvasták, de hadd idézzem fel mégis az Őnéletrajzi írásoknak azokat a meghatározó, kedves, Ordassnál talán szokatlanul meghitt mondatait, amelyekkel beszámol első gyermekük születéséről. 1930 júniusában, amikor megszületett Barnabás, új lakásba költöztek a zuglói Ilosvai utcába. Nem volt nagy ez a lakás, és mivel a "Kisdudás"-nak kellett a hely, én akkor végleg letettem a hegedűmet — írja Ordass Lajos. Valóban nem fértek meg "ketten muzsikusok" abban a lakásban: a kis dudás és a szívesen hegedülő édesapa. De amikor a kereszthordozásban végül is megnyert élet békességére gondolkunk, remélhetjük, a mennyei zenekarban van helye mindkettőnek. Talán mindegyik a maga hangszerzenéje mellé odazümmögi a legszebb éneket, amit énekelnünk a legnagyobb dolog és a legszentebb kötelesség: hála legyen az Istennek, aki győzelmet ad nekünk a halál felett a Jézus Krisztusban. Ez az Isten békessége. Emberek jönnek-mennek, nagy személyiségek is eltűnnek, elfelejtik őket, itt-ott talán sírjukat is belepi majd a moha és a feledés homálya, de ott, Nála, amikor a megöletett Bárány dicséretét zengik, ott újra együtt lesznek.

De ott leszünk-e mi is? Ez a nagy kérdés. Mert ott dől el az is, hogy Ordass Lajos földi életének mi a mérlege, ott dől el az is, hogy mi jó vagy rossz oldalon állunk-e. A Jézus követés ott fejeződik be, addig úton vagyunk. Célba csak ott érünk, ahová — hisszük — ő csak előre ment, ahová — reméljük — követte őt a "Kisdudás", meg követhetik őt mindannyian, akik komolyan veszik Jézus szavát: Aki engem akar követni, vegye fel a keresztjét, mert aki meg akarja nyerni az életét, elveszti, aki elveszti életét én értem és az evangéliumért, megmenti azt.

Testvéreim! Tizenöt év elég hosszú idő, hogy a fájdalom és a gyász lecsituljon a szívből, de tizenöt év elég kevés ahhoz, hogy ne engedje menekülni lelkiismeretünket. Itt, ezen a helyen újra megkérdezem: Ordass Lajos példáját a kereszthordozásban, útját, Krisztus útját követjük-e? Újra mondom: meg vagyok győződve, hogy Ordass útja a Krisztus útja volt, mert őnéki engedelmeskedett.

Adja Isten, hogy egyházunk így újuljon meg, és találja meg ma helyét, hogy valóban életünk és békességünk legyen. Hogy ne csak itt énekelhessünk Jézus dicséretére együtt, de majd odaát is.

Ámen.

DOKUMENTUM

Országos Egyházi Közgyűlés
Budapest

Budapest, 1993. május 20.

Tárgy: Leköszönés számvevőszéki tagságról

Tisztelt Közgyűlés!

Az 1992. május 15-i közgyűlésen az Országos Számvevőszék elnöki tisztéről lemondtam. Ennek oka többek között az is volt, hogy úgy láttam, e tisztségemben, mint "világi" vezető nem tudtam megértetni – a hit és bizalom mellett, – a pénzügyi, ellenőrzési szakszerűség fontosságát, feltételeit.

A közgyűlés lemondásom elfogadását követően, mint számvevőszéki tagot megválasztott, amit köszönettel el is fogadtam. (Az elmúlt időszakban eddig 3 vizsgálatban részt is vettem.) Most, azonban számvevőszéki tagságomról is lemondok.

Lemondásom oka, a mellékelt május 5-i napilapi, tegnap kézhez kapott MTI hír: "Az MSZOSZ és az evangélikusok" címmel. A cikk címe (is) azt sugallja, hogy az evangélikusok szavazának az MSZOSZ jelöltjeire (benne az Evangélikus Egyház országos felügyelőjére). Köztudott, hogy az MSZOSZ elenjáró egyes vezetői – az egyházüldöző-pártállam legmegbízhatóbb hátvéd elemeiből kerültek ki.

Tisztelet a kivételnek és tisztelet a világnézeti meggyőződésnek is, de egyidejűleg "ateista" és "keresztyén" koalíciót nem tudok elfogadni, pláne példamutató magas, országos szinten.

Mint egyszerű evangélikus, de főként mint e "koalíció" egyik érintett tisztségviselője én képtelen vagyok egyidejűleg két Urat szolgálni.

Tisztelettel:

Martos Pál s. k.
1118 Budapest, Kelenhegyi u. 7-9.

Melléklet: Újságcikk másolat

Az MSZOSZ és az evangélikusok

MTI* NAGY SÁNDORNAK, a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége elnökének és HARMATI BÉLÁNAK, a Magyarországi Evangélikus Egyház püspök-elnökének, vezetésével kedden megbeszélést, folytattak az MSZOSZ és az evangélikus egyház képviselői.

Az MSZOSZ sajtóirodájától kapott információ szerint a konzultáción – amelyen részt vett dr. FRENKL RÓBERT, a Magyarországi Evangélikus Egyház országos felügyelője, az MSZOSZ egészségbiztosítási önkormányzatba jelölt képviselője is – egyebek mellett eszmét cseréltek a május 21-i társadalombiztosítási önkormányzati választások kérdéseiről.

SZERKESZTŐI ÜZENET

Tübben intéztek hozzánk kérdést, hogy egyházunk milyen jogszabályok alapján bonyolította le a rehabilitációt. A problémát a Keresztyén Igazság 1993. évi nyári számában dr. Boleratzky Lóránd is felveti "Hétpecsétetes titok a rehabilitáltak névsora?" c. cikkében: "Az 1966-ik évi Egyházi Törvények ugyanis — a modern jogrendszerektől eltérően — nem ismerik a rehabilitáció intézményét, feltehetőleg azért, mert a pártállami egyházvezetés csalatkozathatatlanak tartotta magát, és eleve kizárta álláspontja felülvizsgálának lehetőségét.

A rehabilitálás eljárását így minden valószínűség szerint az Egyházegyetem Tanácsa által 1956. október 8-i, illetve december 11-i ülésén elfogadott "Elvi határozat az egyházi rehabilitációs eljárásról" — melyet Ordass Lajos rehabilitációjával kapcsolatban hoztak, — lehet irányadó, amennyiben ez még ma is hatályban van."

A hivatalos közlemény azonban lebonyolítóként az Országos Egyházi Bíróságot jelöli meg.

A kérdés tisztázása érdekében közreadjuk a dr. Boleratzky Lóránd által említett "Elvi határozat" hiteles szövegét.

907/5/1956. M.

ELVI HATÁROZAT AZ EGYHÁZI REHABILITÁCIÓS ELJÁRÁSRÓL

(Elfogadta az Egyházegyetem Tanácsa 1956. október 8-i ülésében 3. sz. határozatával és ezt a szöveget az Egyházegyetem Tanácsa 1956. december 11-i ülésében 5. sz. határozatával módosította.)

1. §

Rehabilitációs eljárásnak annak érdekében van helye, akit törvénysértés vagy jogsérelem folytán erkölcsi vagy anyagi károsodás ért.

2. §

/1/ Az eljárást fontos egyházi közérdekből az Egyházegyetem Tanácsa rendeli el.

/2/ Az eljárást kérelemre az Egyházegyetem Tanácsa köteles elrendelni, ha a kérelmező minden rendes és rendkívüli jogorvoslatot kimerített.

3. §

A rehabilitációs eljárást az esetben, ha az ügyben előzetesen egyházi fegyelmi eljárás volt folyamatban, az Egyetemes Törvényszék teljes ülése folytatja le.

Minden más rehabilitáció elbírálása az Egyházegyetem Tanácsa elé tartozik.

4. §

/1/ Az anyagi kár felmerültét mind az Egyetemes Törvényszék teljes ülése, mind az Egyházegyetem Tanácsa megállapíthatja.

/2/ A kártérítés mértékét és módját az Egyházegyetem Tanácsa határozza meg.

DOKUMENTUM

5. §

Az eljárás megindítása előtt az egyetemes közgyűlés elnöksége felhívhatja a kérelmezőt, hogy az eljárás költségeit 15 nap alatt helyezze letétbe.

6. §

Az Egyházegyetem Tanácsának a rehabilitációs eljárás során hozott véghatározata ellen az érdekeltek az Egyházegyetem közgyűléséhez fellebbezéssel élhetnek a véghatározat kikészítésétől számított 15 napon belül. Közérdekből ugyanezen határidő alatt fellebbezéssel élhet az egyetemes felügyelő is.

Indokolás:

A rehabilitáció lehetőségét minden jogrendszer biztosítja. Az Egyházegyetem Tanácsa az E. t. II. tc. 76. § /b/ alapján hozta meg ezt az elvi határozatot.

ad 2. §

A fontos egyházi közérdekből, tehát hivatalból elrendelt eljárás és az illető kérelmére elrendelt eljárás között a különbség csak az, hogy az Egyházegyetem Tanácsa az egyházi közérdek fennforgását diszkréciójával állapítja meg.

ad 3. §

Előzetes törvényszéki eljárást csak bíróság bírálhat felül, mert az eljárás eredménye bírói ítélet utólagos megsemmisítése.

Az Egyetemes Törvényszék teljes ülésének az E. t. VIII. tc. 27. § értelmében döntvényhozási jogköre van és így a legfelsőbb egyházi bíróságunk.

Minden más jogsérelem és joghátrány orvoslását az Egyházegyetem Tanácsa, az egyházi közigazgatás terén országos áttekintéssel rendelkező szerv, hivatott eszközölni.

ad 4. §

Mind az érdemi döntés, mind a vele kapcsolatos járulékos kérdések eldöntése ugyancsak egy hatóság illetékessége alá tartozik és így minden esetben, tehát az esetben is, az Egyházegyetem Tanácsa jogosult a kártérítés módját és mértékét megállapítani, ha az anyagi kár felmerülését az Egyetemes Törvényszék teljes ülése mondotta ki. Az Egyházegyetem Tanácsának ugyanis az egyház pénzügyi helyzete tekintetében nagyobb áttekintési lehetősége van, mint az Egyetemes Törvényszéknek.

ad 5. §

Az alaptalan kérelmek elhárítási lehetőségének biztosítása teszi szükségessé, hogy a költséges eljárás csak akkor induljon meg, ha a költségeket a kérelmező előlegezi.

ad 6. §

A jogorvoslati lehetőséget a rehabilitációs ügyek fontosságára való tekintettel mind közérdekből, mind magánérdekből biztosítani kellett.

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Die 19. Folge unserer Zeitschrift beginnt mit der Predigt des verstorbenen Bischofs D. József Szabó. Den in prächtigem Ungarisch predigenden und schreibenden Bischof inspirierte das Herannahen des "Alters" auch zur Poesie. — Anlässlich des Reformationstages bringen wir den Abschnitt "Die Entwicklung Luthers zum Reformator" aus dem heute nicht mehr erhältlichen Buch des einstigen Professors Dr. Dezsó Wiczián, mit der Einleitung von Sándor Magassy sen. — D. Zoltán Dóka erörtert in seinem Artikel "Luther der 'Umstürzler'" einige aktuellen probleme unserer Kirche: wie wurde das zur Errichtung eines Krankenhauses seitens des Diakonissenvereines FÉBÉ erworbene Gebäude zur bischöflichen Residenz; wie informieren zwei in deutscher Sprache erschienenen Hefte das Ausland über den Zustand unserer Kirche; warum erschien das Buch über die Evangelischen Kirchen in Ungarn lückenhaft?; und in welchem Sinne bezeichnet eine Studie dieses Bandes Luther als "Umstürzler?"; aus welchem Grunde schliesst ein Bischof die Mitglieder der Reformbewegung aus der "Gemeinschaft der Heiligen" aus? — Sándor Weltler empfahl der in Sopron am 12. Juni 1993 abgehaltenen Konferenz der Ordass Lajos Gesellschaft unter dem Titel "Abschied von der Struktur?" 12 Punkte zu besprechen. Der Umfang unserer Zeitschrift ermöglicht es nicht die grosse Zahl der Diskussionsbeiträge zu publizieren. — Zu dem in der 18. Folge unserer Zeitschrift erschienenen Artikel "Abortus und Glaube" bringen wir nachträglich den entfallenen Abschnitt. — Am Grabe des vor 15 Jahren verstorbenen D. Lajos Ordass gedachte am 14. August János Irtész. — Als Dokument bringen wir den Brief von Pál Martos, laut welchem er nach Zurücklegung seines Amtes als Vorsitzender des Landesrechnungshofes, auch seinen Austritt als Mitglied des Rechnungshofes bekannt gibt. — Wir veröffentlichen die grundsätzliche Entscheidung des Landeskirchenrates Nr. 907/5/1956. M. über das kirchliche Rehabilitationsverfahren.

The 19th issue of our periodical begins with a sermon by the late Bishop József Szabó D. H. C. — The bishop, who wrote his sermons and prose in magnificent Hungarian language, was inspired by old age (Üregség) to write poetry. — Commemorating the Reformation, the chapter Luther's development as a reformator from a no longer available book by the late Professor Dr. Dezsó Wiczián is republished with an introduction by Sándor Magassy. — Zoltán Dóka D. H. C. in his article Luther the 'Subverter' touches upon a few problems of our Church's present: How did the building belonging to the FÉBÉ Deaconess Society, purchased to be a hospital, become a Bishop's Palace? How well do two German-language brochures inform foreigners about the state of our Church? Why has the book Lutheran Churches in Hungary been published incomplete? And in what sense does one of the introductory essays in the book call Luther a "subverter"? On what basis does the bishop exclude the members of the reform movement from the "communion of the saints"? — Sándor Weltler offered twelve theses under the title Farewell to Structure? for discussion at the Conference of the Ordass Lajos Baráti Kör, held on 12th June 1993 in Sopron. The limited space of our periodical unfortunately makes it impossible to publish the great number of contributions. — The paragraph left out of the article Abortion and the Believer in the 18th issue of this periodical is now additionally published. — On 14th August János Irtész commemorated Bishop Lajos Ordass D. H. C, who deceased 15 years ago, at his tomb. — Among the documents is published Pál Martos's letter, in which, having previously resigned from the chairmanship, he resigns from the membership of the Central Audit Office. — The 907/5/1956. M. Principles of the Church Procedures of Rehabilitation, issued by the Universal Church Council, are also published.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Dóka Zoltán gyűl. lelkész	Hévízgyörk
Győriné dr. Drenyovszky Irén gyermekorvos	Budapest
Ittész János gyűl. lelkész	Kőszeg
Martos Pál közgazdász	Budapest
+D. Szabó József püspök	Győr
Waltler Sándor gyűl. lelkész	Sopron
+Dr. Wiczián Dezső egyet. tanár	Budapest

Közöljük az Ordass Lajos Baráti Kör kiadványainak jegyzékét. Építő írás valamennyi. Ezért ajánljuk bizalommal olvasásra és kérjük szíves fáradozásukat a terjesztésben.

ORDASS L.: "A keresztfa tövében" Nagyheti áhitatok	100,- Ft
ORDASS L.: Jó hír a szenvedőknek. Prédikációk 1956-1958	250,- Ft
ORDASS L.: Vádirat. Korrajz	40,- Ft
ORDASS L.: Nem tudok imádkozni	100,- Ft
GIERTZ-ORDASS: "Házát kősziklára építette" Elbeszélés	150,- Ft
GIERTZ-ORDASS: "Hitből élünk" Elbeszélés	200,- Ft
TERRAY L. G.: Nem tehetett mást! Ordass Lajos életútja	100,- Ft
VIRÁG J.: D. Luther Márton örmagáról. Életrajz	100,- Ft
BOTTA I.: Dévai Mátvás, a magyar Luther	80,- Ft
KAPI B.: Isten hárfása. Gerhardt Pál élete	150,- Ft
SCHOLZ L.: Tisztítsd meg szíved, hogy megtartassál	80,- Ft
SCHOLZ L.: Két sugárzó igazgyöngy. Írásmagyarázat	120,- Ft
RITTER K.: "A lelkipásztor imádsága"	60,- Ft
VAJTA V.: Hit és élet összecsengése. Előadás	40,- Ft
BŐRÜCZ SÁNDOR: Kiáltás a mélyből. Elbeszélés	300,- Ft
BOLERATZKY L.: "A miskolci Ev. Jogakadémia múltja, jelentősége	40,- Ft
BOLERATZKY L.: "Az Evangélikus Egyházjog" I. r.	300,- Ft
A "KERESZTYÉN IGAZSÁG" – negyedévi folyóirat. Évi előfiz.	300,- Ft

A KIADÓHIVATAL haláson köszöni a figyelemnek és szeretetnek azt az ajándékát, amit a korábban befizetett előfizetési díj kiegészítésére érkezik pénztárunkba!

A kiadóhivatal kéri a címváltozások szíves bejelentését, hogy a folyóirat kézbesítésében zavar ne támadjon.